

Pravni aspekti nasilja u obitelji

Vukman, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, University Department for Forensic Sciences / Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:227:917575>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-18**

SVEUČILIŠTE
U
SPLITU

SVEUČILIŠNI
ODJEL ZA
FORENZIČNE
Znanosti

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department for Forensic Sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA FORENZIČNE ZNANOSTI
MODUL III: FORENZIKA I NACIONALNA SIGURNOST

DIPLOMSKI RAD
PRAVNI ASPEKTI NASILJA U OBITELJI

Andrea Vukman

Split, listopad, 2022.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA FORENZIČNE ZNANOSTI
MODUL III: FORENZIKA I NACIONALNA SIGURNOST

DIPLOMSKI RAD
PRAVNI ASPEKTI NASILJA U OBITELJI

MENTOR: Doc. dr. sc. Nina Mišić Radanović

KOMENTOR: Doc.dr.sc. Marko Perkušić

ANDREA VUKMAN

Matični broj: 533/2020

Split, listopad, 2022.

Rad je izrađen u Splitu

Pod nadzorom doc. dr. sc. Nine Mišić Radanović

U vremenskom razdoblju od ožujka do listopada 2022. godine.

Datum predaje diplomskog rada: 10. listopad 2022.

Datum prihvatanja rada: 13. listopad 2022.

Datum usmenog polaganja: 20. listopad 2022.

Povjerenstvo: 1. Izv. prof. dr. sc. Toni Perković

2. Doc. dr. sc. Ana Jeličić

3. Doc. dr. sc. Nina Mišić Radanović

Sadržaj

1. UVOD	1
2. NASILJE U OBITELJI.....	2
3. MEĐUNARODNI PRAVNI IZVORI ZA ZAŠTITU OD NASILJA U OBITELJI.....	3
3.1. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda	3
3.2. Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.....	5
3.3. Konvencija Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena	6
3.4. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta	8
4. NACIONALNI PRAVNI IZVORI ZA ZAŠTITU OD NASILJA U OBITELJI.....	11
4.1. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji.....	11
4.1.1. Razgraničenje nasilja u obitelji kao prekršaja i kao kaznenog djela	16
4.2. Odredbe Kaznenog zakona koje se odnose na nasilje u obitelji	18
4.2.1. Kazneno djelo nasilja u obitelji	18
4.2.2. Kazneno djelo povrede djetetovih prava	23
4.2.3. Kazneno djelo povrede dužnosti uzdržavanja	24
4.2.4. Kazneno djelo rodoskrvuća	26
4.3. Odredbe Zakona o kaznenom postupku koje se odnose na nasilje u obitelji	27
4.4. Odredbe Zakona o obveznim odnosima koje se odnose na nasilje u obitelji.....	33
5. ZAKLJUČAK	35
6. LITERATURA	36
7. SAŽETAK	39
8. ŽIVOTOPIS	41
9. IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI.....	42

1. UVOD

Nasilje u obitelji problem je globalnih razmjera današnjice koji pogađa društvo neovisno o spolnim, rasnim, etničkim, statusnim i drugim faktorima čije granice u potpunosti nije moguće utvrditi jer u većini slučajeva ostaje skriveno. Takav oblik nasilja nije nova pojava u društvu, no obzirom na postanak čovjeka, tek je nedavno prepoznat kao društveni problem. Nasilje kroz prošlost u mnogim je kulturama bilo socijalno prihvaćeno kao oblik ponašanja, vrsta odgojne mjere i način života, dok danas nasilje koje pogađa najranjivije skupine ljudi unutar njihovih obitelji najčešće ostaje iza zatvorenih vrata, bilo da je riječ o strahu, ekonomskoj ili drugoj vrsti ovisnosti, nedostatku mogućnosti za osamostaljenje ili brige o sebi. Bilo tko može postati žrtvom nasilja u obitelji, međutim izrazito ranjivu skupinu predstavljaju djeca, obzirom da se na taj način krši njihovo pravo na obitelj, odgoj, te normalno i sretno djetinjstvo i obrazovanje. Pravna zaštita žrtvi nasilja u obitelji je temelj ostvarivanja svih prava i drugih oblika zaštite, ali da bi se isto moglo ostvariti potrebno je žrtve nasilja pravovremeno informirati i u najboljoj mogućoj mjeri educirati, ukazujući im na sve bitne stavke koje slijede od trenutka kada odluče progovoriti o svemu što su proživjele. Stoga, da bi nadležna tijela osnovana kao potpora i pomoć žrtvama nasilja djelotvorno i cjelovito zaštitila žrtvu i kaznila počinitelja potrebna je vrlo dobra tvorevina pravnih akata, kako na međunarodnom tako i na nacionalnom planu Republike Hrvatske. Konvencije i direktive Europske Unije postavljaju sve više standarde u okviru prevencije i zaštite žrtava nasilja upućujući na taj način države članice na učinkovitije djelovanje i upozoravajući na ozbiljnost samog fenomena obiteljskog nasilja. Isto tako, akti Europske Unije podigli su na višu razinu postojeće zakonodavstvo Republike Hrvatske proširujući odredbe zakona novim kaznenim djelima, načinima sankcioniranja istih, kao i vrstama zaštite i prevencije da bi se djelotvornije pristupalo problemu nasilja u obitelji, te da bi se uopće ozbiljno shvatilo njegovu pojavu i činjenicu da od trenutka kada postoji saznanje o nasilju, ono više nije privatni problem, te bi javni interes trebao biti usmjeren ka smanjenju tolerancije na takvo ponašanje.

2. NASILJE U OBITELJI

Nasilje u obitelji objedinjuje vrlo raširene oblike nasilnog ponašanja koja se događaju u ljudskom društvu. Bitna razlika između obiteljskog nasilja i drugih oblika nasilja (nasilje u školi, prometu, na radnom mjestu, u medijima...) je ta da su obiteljska nasilja često skrivena i nevidljiva širem krugu ljudi, stoga su i mnogo opasnija. Obiteljsko nasilje je širok pojam koji predstavlja želju člana obitelji da uporabom sile, zastrašivanja i drugih postupaka uspostavi i održi kontrolu nad ostalim članovima obitelji. Koncept obiteljskog nasilja objedinjuje nasilje među partnerima bilo da je riječ o fizičkom, ekonomskom, psihičkom ili seksualnom nasilju, ali i nasilje nad djecom, starijima i rodbinom. Žrtve takvog oblika nasilja najčešće su nemoćne ili slabe osobe, zatim osobe mlađe ili izrazito starije životne dobi kojima se teško suprotstaviti nasilnicima često zbog društvenih očekivanja kojima su podložni, te vlastitih strahova i stavova koji ih prisiljavaju na šutnju.¹

Obiteljsko nasilje rijetko se javlja kao izolirani napad. U takvim obiteljima česta je duga povijest fizičkog i emocionalnog zlostavljanja, tako djeca najčešće ne svjedoče samo jednom napadu, već odrastaju u okolini koja nasilje smatra prihvatljivim načinom rješavanja problema. Socijalni odnosi u takvim okruženjima temelje se na fizičkoj dominaciji, što utječe na uspostavljanje pogleda na svijet djece koja odrastaju u takvom okruženju, te u budućnosti može rezultirati problematičnim i patološkim ponašanjem.²

Postoje brojni čimbenici koji dovode do nasilja na individualnom, obiteljskom i društvenom nivou, a najčešće se spominje stres. U obiteljima pod stresom vrlo često je prisutan alkohol, zanemarenost, emocionalno zlostavljanje, nisko obrazovanje roditelja, nezaposlenost, te problemi u socijalnim interakcijama (neprihvaćenost unutar socijalnog okruženja), što dovodi do djelovanja članova obitelji na temelju predrasuda i naučenih obrazaca ponašanja.³ Izvjestan broj žrtava nasilje u obitelji prijavljuje tek nakon dugogodišnje izloženosti. Isto tako, vidljivo je da brojne institucije koje bi ujedno mogle spriječiti kažnjiva ponašanja članova obitelji ne djeluju pravovremeno i putem odgovarajućih mjera. Stoga, bitno je od najranije djetetove dobi poticati obrazovanje o nenasilnom ponašanju i osvještavati javnost o

¹ V. Grozdanić, M. Škorić, I. Vinja, Nasilje u obitelji u svjetlu promjena Kaznenog zakona, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), 2010., str. 670.

² D. Kocijan – Hercigonja, V. Hercigonja – Novković, Djeca, mladi i nasilje u obitelji, Zaštita zdravlja adolescenata – I. dio, MEDICUS, 2009., str. 181.

³ Ibidem, str. 182.

problematici nasilja putem medija kako bi sama tema takvog ponašanja u društvu bila više aktualna i označena kao ponašanje koje pojedinac nije dužan trpjeti, a sve u svrhu stvaranja većih mogućnosti i kompetencija u pružanju otpora nasilju današnjice.

3. MEĐUNARODNI PRAVNI IZVORI ZA ZAŠTITU OD NASILJA U OBITELJI

Politika nasilja u obitelji razvila se na području Ujedinjenih naroda⁴ i regionalnih organizacija, poput Vijeća Europe. Desetljeća rada i truda aktivista na području cijelog svijeta rezultirala su priznanjem da se činom nasilja u obitelji ugrožavaju i krše ljudska prava, stoga danas međunarodni pravni instrumenti i političke izjave jasno ističu dužnost država da prema međunarodnom pravu sprječavaju obiteljsko nasilje i kažnjavaju njihove počinitelje.

Pravna zaštita na planu nasilja u obitelji predstavljena je putem međunarodnih izvora, među kojima ističemo Konvenciju Vijeća Europe za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Konvenciju o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istambulska konvencija), te isto tako Konvenciju Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika diskriminacije žena i o pravima djeteta.

3.1. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ECHR) donesena je 4. studenoga 1950. godine u Rimu, a stupila je na snagu 1953. godine. Riječ je o međunarodnom ugovoru kojim su se članice Vijeća Europe obvezale na zaštitu ljudskih prava i vladavine prava, kao i promicanje demokracije, a utemeljen je na Općoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda.⁵ Države ugovorne stranke Konvencije obvezne su osigurati svakom pod svojom jurisdikcijom osnovna prava i slobode, odnosno pravo na život

⁴ Ujedinjeni narodi – međunarodna organizacija osnovana 1945. godine kao mjesto gdje se sve svjetske nacije mogu okupiti, razgovarati o zajedničkim problemima i pronaći zajednička rješenja. Mir, dostojanstvo i jednakost na zdravoj planeti. (<https://www.un.org/en/about-us>)

⁵ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, te protokola br. 1, protokola br. 4, protokola br. 6 i protokola br. 7, uz tu konvenciju, Narodne novine 6/1999 – 142 (u daljnjem tekstu: Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda)

kao pravo zaštićeno zakonom, osim u onim slučajevima kada zakon propisuje da je upotreba sile neophodna, što se odnosi na obranu od protupravnog nasilja, zakonito uhićenje i sprječavanje bijega osobe koja je zakonito pritvorena, te ako je radnja poduzeta u svrhu gušenja pobune ili nereda. Nadalje, konvencijom je propisana zabrana mučenja, zabrana ropstva i prisilnog rada, pravo na pravično suđenje u okviru kojeg se drži da je svatko tko je optužen nevin dok mu se u skladu sa zakonom ne dokaže krivnja, te je propisano da se nitko ne može proglasiti krivim bez valjane zakonske osnove. Isto tako, istaknuto je da svatko ima pravo na poštivanje svog privatnog i obiteljskog života, kao i na slobodu misli, savjesti i vjere, slobodu izražavanja, slobodu udruživanja i mirnog okupljanja, pravo na brak, pravo na djelotvoran pravni lijek pred nacionalnim vlastima i zabranu diskriminacije.⁶

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda dopunjena je s nekoliko protokola kojima se svakoj osobi, uz prethodno navedena, osiguravaju i druga prava. Sukladno takvoj odluci ističe se da nitko ne smije biti lišen svoje imovine, osim u slučaju javnog interesa ili zakonom propisanim uvjetima, nitko ne smije biti uskraćen za obrazovanje i slobodu izbora.⁷ Nadalje, istaknuto je da svatko tko je osuđen za kazneno djelo ima pravo da njegovu osudu ispita viši sud, odnosno ima pravo na žalbu u kaznenim stvarima. Pravo je svakoga da ne može biti ponovo osuđen ili kažnjen u kaznenom postupku za isto djelo pod jurisdikcijom iste države, te ukoliko je netko nepravedno osuđen ima pravo na naknadu u skladu sa zakonom. Isto tako, bračni drugovi uživaju jednaka prava i odgovornosti privatnopravnog karaktera međusobno, kao i u odnosima s djecom, tijekom braka i u slučaju njegova razvoda.⁸

⁶ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, odjeljak II – Prava i slobode

⁷ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, PROTOKOL

⁸ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, PROTOKOL broj 7

3.2. Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji

Razvoj Konvencije o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, poznatije pod nazivom „Istambulska konvencija“ potaknut je formiranjem multidisciplinarnog odbora čija je zadaća bila razvoj zakonski obvezujućih standarda koji bi pokrili područja nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.⁹ Rad na Konvenciji započeo je 2008. godine, a prihvaćena je u Istanbulu 2011. godine. Konvencija je stupila na snagu 1. kolovoza 2014. godine.¹⁰ Tekst konvencije uspostavlja, prvi put u Europi, zakonski obvezujuće standarde za sprječavanje nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja, zaštitu žrtava i kažnjavanje počinitelja.¹¹

Svrha koja se želi postići tekстом Konvencije je zaštita žena od svih oblika nasilja, kao i sprječavanje, progon i uklanjanje takvog nasilja, kao i nasilja u obitelji, zatim suzbijanje svih oblika diskriminacije žena i promicanje pune ravnopravnosti žena i muškaraca, obuhvaćanje svih mjera i politika zaštite i pomoći svim žrtvama nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja, promicanje međunarodne suradnje u suzbijanju takvih oblika nasilja, te pružanje pomoći i potpore svim tijelima i organizacijama koji su nadležni za provođenje učinkovite suradnje i pristupa suzbijanju nasilja.¹²

Stranke potpisnice Konvencije njezinom ratifikacijom obvezuju se poduzimati sve potrebne mjere za promicanje promjena u društvenim i kulturnim obrascima ponašanja žena i muškaraca, a s ciljem iskorjenjivanja predrasuda, običaja, tradicija i svih drugih oblika postupanja koji se temelje na omalovažavanju žena i stereotipnim ulogama muškaraca i žena u društvu.¹³ Isto tako, obvezuju se na redovno promicanje i provođenje na svim razinama kampanja i programa za podizanje svijesti i razumijevanja javnosti o različitim manifestacijama svih oblika nasilja, da bi se ukazalo na posljedice i uvelike loš utjecaj koji

⁹ Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i pojašnjavajuće izvješće, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Biblioteka Ona, Zagreb, 2014., str. 32 (u daljnjem tekstu: Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i pojašnjavajuće izvješće)

¹⁰ Council of Europe, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=210>, (30.3.2022., 12:00)

¹¹ Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i pojašnjavajuće izvješće, str. 32

¹² Konvencija vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i pojašnjavajuće izvješće, čl. 1. st. 1.

¹³Ibidem, čl. 12. st. 1.

ostavljaju na najmlađe pripadnike društvene zajednice, a samim time i potrebu za sprječavanje takve vrste nasilja.¹⁴

Nadalje, možda najbitnija stavka same Konvencije ogleda se u činjenici pružanja potrebnih mjera zaštite svih žrtava od bilo kojeg daljnjeg djela nasilja¹⁵, stoga je potrebno žrtvama osigurati odgovarajuće i pravovremeno primanje informacija o dostupnim uslugama potpore i pravnim mjerama¹⁶, kao i pristup uslugama koje bi olakšale njihov oporavak. Takve mjere bi trebale uključivati, prema potrebi žrtve, usluge poput pravnog i psihološkog savjetovanja, financijske pomoći, stanovanja, obrazovanja, osposobljavanja i pomoći u pronalaženju zaposlenja, zatim pomoć pri pristupu zdravstvenim i socijalnim službama te svih drugih oblika pomoći potrebnih za osiguranje dovoljnog broja odgovarajućih i lako dostupnih usluga svim osobama koje proživljavaju teške životne situacije u vidu nasilja.¹⁷

Sankcioniranje kaznenih djela nasilja u obitelji obuhvaća kazne koje uključuju oduzimanje slobode, koje može dovesti i do izručenja, ali i druge mjere u vezi s počiniteljima poput praćenja ili nadzora osuđenih osoba i oduzimanja roditeljskih prava, ako se najbolji interes za dijete ne može osigurati na drugačiji način.¹⁸

3.3. Konvencija Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena

Pojam „diskriminacija žena“ manifestira se u svakoj razlici, isključenju i ograničenju učinjenom na osnovi spola kojem je svrha ženama ugroziti ili onemogućiti priznanje, uživanje ili korištenje ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom području, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovi jednakosti muškaraca i žena.¹⁹ Djelovanje po pitanju diskriminacije žena regulirano je Konvencijom Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena

¹⁴Ibidem, čl. 13. st. 1.

¹⁵ Ibidem, čl. 18. st. 1.

¹⁶ Ibidem, čl. 19.

¹⁷ Ibidem, čl. 20.

¹⁸ Ibidem, čl. 45.

¹⁹ UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena i zaključni komentari UN Odbora za uklanjanje diskriminacije žena na Drugo i treće izvješće Republike Hrvatske prema članku 18. Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Biblioteka Ona, Zagreb, 2006., čl. 1. (u daljnjem tekstu: UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena)

(CEDAW) koja je stupila na snagu 3. rujna 1981. godine kao globalni i sveobuhvatni pravno obvezujući međunarodni ugovor.²⁰

Države potpisnice Konvencije osuđuju diskriminaciju žena u svim njezinim oblicima, te su suglasne svim odgovarajućim sredstvima i bez odgađanja provoditi politiku uklanjanja diskriminacije žena i radi toga se obvezuju na primjenu načela jednakosti muškaraca i žena u svoje nacionalne ustave i zakone, usvajanje odgovarajućih zakonskih i drugih mjera poput sankcija, uvođenje pravne zaštite žena na jednakoj osnovi s muškarcima, suzdržavanja od svakog postupka diskriminacije žena i osiguranja da javne vlasti i institucije postupaju u skladu s ovom obvezom, te poduzimanja svih odgovarajućih mjera radi izmjene i ukidanja postojećih zakonskih odredbi, propisa, običaja i prakse koji zagovaraju diskriminaciju žena.²¹

Konvencijom se nastoji obuhvatiti provođenje odgovarajućih mjera radi uklanjanja diskriminacije žena u političkom i javnom životu²², zatim da im se priznaju jednaka prava kao i muškarcima da steknu, promijene ili zadrže svoje državljanstvo²³, da im se osiguraju jednaka prava na području obrazovanja²⁴ i pravo na iste mogućnosti zapošljavanja²⁵, kao i osiguranje dostupnosti zdravstvenih usluga²⁶ i prava na drugim područjima gospodarskog i društvenog života (pravo na obiteljske beneficije, pravo na bankarske zajmove, hipoteke i druge vrste financijskih kredita, pravo na sudjelovanje u rekreativnim aktivnostima, sportu i svim oblicima kulturnog života)²⁷, te ravnopravnost u svim pitanjima koja se odnose na brak i obiteljske odnose.²⁸ U obzir se uzimaju i posebni problemi s kojima se suočavaju žene na selu, kao i značajna uloga koju one imaju u gospodarskom opstanku svoje obitelji, stoga se nastoji postići njihovo sudjelovanje u izradi i primjeni planova razvoja na svim razinama, pristup odgovarajućim ustanovama zdravstvene zaštite, izravno korištenje programa socijalne sigurnosti, stjecanje svih vrsta obuka i obrazovanja, organiziranje zadruga i grupa za samo – pomoć, sudjelovanje u svim aktivnostima lokalne zajednice, pristup poljoprivrednim kreditima i zajmovima, tržišnim ustanovama, odgovarajućoj tehnologiji, kao i programima za ponovno naseljavanje zemlje te uživanje osnovnih životnih uvjeta posebno u svezi sa

²⁰ S. Dimitrijević, D. Janeš, M. Miljuš, Pravna regulativa obiteljskog nasilja i neosjetljivost institucija prema ženama žrtvama nasilja, Stručni rad, Pravnik, časopis za pravna i društvena pitanja, 2016., str. 105

²¹ UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 2.

²² Ibidem, čl. 7.

²³ Ibidem, čl. 9. st. 1.

²⁴ Ibidem, čl. 10.

²⁵ Ibidem, čl. 11. st. 1.

²⁶ Ibidem, čl. 12. st. 1.

²⁷ Ibidem, čl. 13.

²⁸ Ibidem, čl. 16. st. 1.

stanovanjem, higijenskim uvjetima, opskrbom električnom energijom i vodom, prometom i vezama.²⁹

Poseban je naglasak na ovom međunarodnom ugovoru kao vrlo bitnom sredstvu koje omogućava ženama diljem svijeta da u svoj svakodnevni život unesu promjene. Pokazao se neprocjenjivim u suprotstavljanju učincima diskriminacije u zemljama koje su ga ratificirale, a najčešće u slučajevima koji uključuju nasilje, siromaštvo, nedostatak pravne zaštite, te uskraćivanje nasljeđivanja, imovinskih prava i pristupa kreditima.³⁰

3.4. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta

Ujedinjenje svijeta u želji stvaranja društva u kojem će svako dijete imati priliku rasti, učiti, razvijati svoje sposobnosti i talente, odrastati u obitelji, biti sigurno i zaštićeno rezultiralo je usvajanjem Konvencije o pravima djeteta (UNCRC), međunarodnog dokumenta kojim se priznaju prava djece u cijelom svijetu. Konvencija je usvojena 20. studenoga 1989. godine od strane Generalne skupštine Ujedinjenih naroda. Konvenciju je potpisalo 196 država stoga predstavlja vrlo važnu prekretnicu obzirom da prije njezinog postojanja nije bilo širokog prihvaćanja djeteta kao subjekta s pravima i osobe kojoj je potrebna posebna zaštita. Isto tako, bitno je istaknuti kako je riječ o najbrže i najšire prihvaćenom sporazumu na području ljudskih prava u povijesti, te je Vlada Republike Hrvatske donijela posebnu odluku kojom se na temelju obavijesti o sukcesiji od bivše države Republika Hrvatska smatra strankom potpisnicom Konvencije o pravima djeteta od njezina osamostaljenja, 8. listopada 1991. godine.³¹

U skladu s Konvencijom dijete predstavlja svaku osobu mlađu od 18 godina, osim u slučajevima gdje se zakonski granica punoljetnosti može odrediti ranije.³² Države stranke Konvencije priznaju svakom djetetu prirodno pravo na život, te se obvezuju u najvećoj

²⁹ Ibidem, čl. 14.

³⁰ Ujedinjeni narodi, <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw> (31.3.2022., 12:30)

³¹ Unicef Hrvatska, <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta> (31.3.2022., 13:13)

³² Unicef Hrvatska, Konvencija Ujedinjenih Naroda o pravima djeteta, čl. 1. <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta> (18.4.2022. 22:17)

mogućoj mjeri osigurati opstanak i razvoj djeteta.³³ Odmah nakon rođenja djeteta mora biti upisano u matične knjige, te mu se mora jamčiti pravo na ime, državljanstvo, te ovisno o situaciji pravo da zna za svoje roditelje i da uživa njihovu skrb.³⁴ Nadalje, djetetu se jamči pravo na očuvanje identiteta³⁵, kao i da neće biti odvojeno od roditelja protiv njihove volje, osim kada nadležne vlasti tako odluče pod sudbenim nadzorom³⁶, te je isto tako, obvezno poduzeti mjere protiv nezakonitog prebacivanja i zadržavanja djece u inozemstvu.³⁷

Kako bi se kvalitetno pridonijelo dječjem razvoju potrebno je od najranijih dobi poticati oblikovanje vlastitog mišljenja i slobodno izražavanje stavova kod djeteta o stvarima koje se na njega odnose³⁸, kao i upoznati ga s pravima na slobodu izražavanja, misli, savjesti i vjere.³⁹ Kod uživanja prava djeteta na slobodu udruživanja i slobodu mirnog okupljanja ne mogu se postavljati ograničenja osim onih koja su u zajednici zakonski propisana ili su u društvu prijeko potrebna zbog zaštite ili ostvarivanja javnog interesa.⁴⁰ Konvencijom se djetetu također priznaje pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja, olakšica kod ozdravljenja i oporavka, te pravo pristupa zdravstvenim službama⁴¹, pravo na socijalnu sigurnost i osiguranje⁴², pravo na životni standard primjeren njegovu tjelesnom, društvenom, duševnom, duhovnom i moralnom razvoju⁴³, pravo na obrazovanje⁴⁴, odmor, slobodno vrijeme, igru i razonodu primjereno njegovoj dobi⁴⁵, zatim pravo na zaštitu od izrabljivanja i obavljanja bilo kojeg posla koji bi bio opasan za njegov život i zdravlje, štetan za obrazovanje ili njegov tjelesni, duhovni, moralni, društveni ili duhovni razvoj.⁴⁶ Također, obvezno je poduzimanje odgovarajućih mjera kako bi se djeca zaštitila od nezakonite uporabe opojnih droga i psihotropnih sredstava, te korištenje djece u nezakonitoj proizvodnji i trgovini takvim tvarima⁴⁷, kao i poduzimanje nacionalnih, bilateralnih i multilateralnih mjera

³³ Ibidem, čl. 6.

³⁴ Ibidem, čl. 7.

³⁵ Ibidem, čl. 8.

³⁶ Ibidem, čl. 9.

³⁷ Ibidem, čl. 11.

³⁸ Ibidem, čl. 12.

³⁹ Ibidem, čl. 14.

⁴⁰ Ibidem, čl. 15.

⁴¹ Ibidem, čl. 24.

⁴² Ibidem, čl. 26.

⁴³ Ibidem, čl. 27.

⁴⁴ Ibidem, čl. 28.

⁴⁵ Ibidem, čl. 31.

⁴⁶ Ibidem, čl. 32.

⁴⁷ Ibidem, čl. 33.

kako bi se spriječila otmica, prodaja, trgovina djecom⁴⁸ i bilo koji drugi oblik izrabljivanja koji šteti dobrobiti djeteta.⁴⁹

Dobrobit djeteta predstavlja temeljnu roditeljsku brigu, te su ujedno roditelji osobe koje snose najveću odgovornost za odgoj i razvoj djeteta. Države koje su potpisnice i promicateljice Konvencije UN – a o pravima djeteta obvezale su se pružiti potrebnu pomoć roditeljima i zakonskim skrbnicima kako bi oni mogli ispuniti svoju roditeljsku dužnost.⁵⁰ S druge strane, jednako bitna odredba Konvencije koja obvezuje države potpisnice je poduzimanje svih potrebnih zakonodavnih, upravnih, socijalnih i prosvjetnih mjera zaštite djeteta od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zloraba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući i spolno zlostavljanje, dok o njemu brinu roditelji, zakonski skrbnici ili druga odgovorna osoba kojoj je skrb nad djetetom povjerena. U okviru poduzetih mjera potrebno je obuhvatiti djelotvorne postupke uvođenja socijalnih programa za pružanje potrebne pomoći djetetu i onima koji o njemu brinu, te druge oblike prevencije i utvrđivanja, izvješćivanja, ukazivanja, istraživanja, postupanja i praćenja slučajeva zlostavljanja djeteta, te po potrebi uključivanja suda.⁵¹ Dijete kojem je uskraćena obiteljska sredina ili u istoj zbog svoje dobrobiti ne smije ostati ima pravo na posebnu zaštitu i pomoć države što uključuje zamjensku zaštitu koja se ostvaruje primjerice smještajem kod udomitelja, posvojenjem ili smještajem u odgovarajuće ustanove za skrb o djeci.⁵²

⁴⁸ Ibidem, čl. 35.

⁴⁹ Ibidem, čl. 36.

⁵⁰ Ibidem, čl. 18.

⁵¹ Ibidem, čl. 19.

⁵² Ibidem, čl. 20.

4. NACIONALNI PRAVNI IZVORI ZA ZAŠTITU OD NASILJA U OBITELJI

Nasilje u obitelji tijekom posljednja dva desetljeća predstavlja relevantan društveni problem u Republici Hrvatskoj što je rezultiralo nizom značajnih promjena unutar društva, a uključuje promjene zakonodavstva, osiguravanje skloništa i savjetovaništa za žrtve, provođenje istraživanja, pokretanje medijskih kampanja, razvoj preventivskih programa za djecu i mlade, sve do podizanja svijesti javnosti.⁵³ Značajna je uloga organizacija civilnog društva koje su svojim sustavnim radom ne samo ukazale na postojanje takvog problema u društvu, nego su bile i pokretači prethodno navedenih pozitivnih promjena i pružanja dugoročne pomoći žrtvama nasilja u obitelji.⁵⁴

Promjene po pitanju suzbijanja nasilja u obitelji s naglaskom na nasilje nad ženama i djecom značajno su vidljive posebno na području zakonodavstva. U pravne izvore putem kojih je na nacionalnom planu suzbijanje i prevencija nasilja u obitelji podrobnije uređena ubrajaju se Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji te odredbe Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku.

4.1. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji

Danas je terminologija nasilja u obitelji u prekršajnom pravu regulirana odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji koji za to područje predstavlja *lex specialis*. Sukladno ovom Zakonu, u svim postupcima koji se odnose na nasilje u obitelji supsidijarno se primjenjuju odredbe Prekršajnog zakona, Zakona o kaznenom postupku i Zakona o sudovima za mladež.⁵⁵ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji donesen je na sjednici Hrvatskog Sabora 7. srpnja 2017. godine i podrazumijeva svaki oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog ili ekonomskog nasilja, zanemarivanja, povrede, kažnjavanja ili bilo kojeg drugog ponižavajućeg postupanja⁵⁶ prema bračnim i izvanbračnim drugovima, životnim partnerima, zajedničkoj djeci i djeci svakoga od njih, kao i prema srodnicima, te posvojiteljima i

⁵³ M. Mamula, I. Dijan Plašč, Tipična žrtva obiteljskog nasilja u RH – sociodemografski profil, Izvorni znanstveni rad, 2014., str. 111.

⁵⁴ Ibidem, str. 112.

⁵⁵ S. Dimitrijević, D. Janeš, M. Miljuš: op.cit. str. 103

⁵⁶ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17, 126/19, 84/21, čl. 10. (u daljnjem tekstu: ZZNO)

posvojenicima.⁵⁷ U okviru ponašanja koja predstavljaju nasilje u obitelji bitno je istaknuti i tjelesno kažnjavanje, kao i druge načine ponižavajućeg postupanja prema djeci u odgojne svrhe, spolno nasilje, odnosno spolno uznemiravanje, uhođenje ili uznemiravanje putem sredstava komunikacije, medija ili na neki drugi način, protupravnu izolaciju ili ugrožavanje slobode kretanja, te ekonomsko nasilje.⁵⁸ Svrha Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji je prevencija, sankcioniranje i suzbijanje svih vrsta nasilja u obitelji, primjenom odgovarajućih mjera prema počinitelju te ublažavanje posljedica već počinjenih djela pružanjem zaštite i pomoći žrtvi nasilja.⁵⁹

Sve osobe suočene s takvim oblikom nasilja imaju pravo na pristup službama koje pružaju potporu žrtvama, pravo na djelotvornu psihološku i stručnu pomoć i potporu, pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde, kao i na zaštitu dostojanstva, pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju svih radnji u kojima sudjeluje, zatim pravo da budu obaviještene o ukidanju zadržavanja ili bijegu okrivljenika, pravo na tajnost podataka, pravo na opunomoćenika u postupku i izbjegavanje kontakta s počiniteljem prije i tijekom postupka, pravo biti ispitani od strane osobe istog spola i bez neopravdane odgode nakon podnošenja prijave, pravo na privremeni smještaj i policijsku zaštitu i osiguranje, te pravo biti obaviješteni o poduzetim radnjama povodom prijave i o ishodu postupka.⁶⁰

Tijela koja postupaju povodom nasilja u obitelji dužna su postupati hitno⁶¹ i posebno obzirno prema osobi koja je žrtva.⁶² Kada je žrtva nasilja u obitelji dijete posebno se vodi obzira o njegovoj dobi, osobnosti, te osobnim i obiteljskim prilikama kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta.⁶³ Hitnim se postupanjem teži zaštiti obiteljskog života roditelja i djece koji su bili žrtve nasilja te je inzistiranje na hitnosti potpuno opravdano posebno u slučajevima kada su u pitanju djeca.⁶⁴

Kao načini sankcioniranja prekršaja nasilja u obitelji propisane su zaštitne mjere, kazna zatvora, novčana kazna i druge sankcije predviđene Prekršajnim zakonom. Zaštitne mjere jesu sankcije čija je svrha spriječiti nasilje, osigurati zaštitu zdravlja i sigurnosti osobe koja je žrtva nasilja u obitelji, te otkloniti okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjenje

⁵⁷ ZZNO, čl. 8. st. 1.

⁵⁸ I. Radić, A. Radina, Zaštita od nasilja u obitelji: obiteljskopравни, prekršajnopравни i kaznenopравни aspekt, Zbornik radova Pravnog Fakulteta u Splitu, 2014., str. 741.

⁵⁹ ZZNO, čl. 1.

⁶⁰ ZZNO, čl. 6. st. 1.

⁶¹ ZZNO, čl. 4.

⁶² ZZNO, čl. 5. st. 1.

⁶³ ZZNO, čl. 5. st. 2.

⁶⁴ I. Radić, A. Radina: op.cit. str. 743.

novog prekršaja, a izriču se zbog otklanjanja ugroženosti žrtve.⁶⁵ Takve mjere mogu se izreći samostalno⁶⁶ te po službenoj dužnosti, na prijedlog ovlaštenog tužitelja, žrtve ili centra za socijalnu skrb.⁶⁷ U okviru zaštitnih mjera može se propisati obvezni psihosocijalni tretman, zabrana približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve, udaljenje iz zajedničkog kućanstva, te obvezno liječenje od ovisnosti.⁶⁸ Navedene mjere korak su prema uspješnijem izricanju kazne okrivljeniku, posebno u slučaju izricanja novčane kazne koja uz okrivljenika pogađa i članove njegove obitelji. Međutim, njihova provedba ograničena je stvarnim mogućnostima, vrlo često zbog nedostatka novca i odgovarajućeg stručnog kadra, kao i samih institucija. Nadalje, problem provedbe mjera manifestira se i u drugim oblicima, tako u slučaju udaljenja iz stana javlja se problem pronalaska odgovarajućeg smještaja, dok je neke mjere u provedbi teže nadzirati, a odnose se na zabranu uhođenja ili uznemiravanja. Kada postoji opasnost da bi počinitelj mogao ponovno počinuti nasilje sud određuje zaštitne mjere psihosocijalnog tretmana i obveznog liječenja od ovisnosti bez prethodno provedenog medicinskog vještačenja, što predstavlja problem obzirom da suci koji nisu dovoljno stručno educirani sami procjenjuju potrebu primjene mjera što često rezultira njihovim izricanjem bez dovoljno detaljne analize cjelokupne situacije.⁶⁹

Prekršajnim zakonom se osim navedenih mjera i sankcija propisuju i mjere upozorenja pod nazivom opomene i uvjetne osude te odgojne mjere.⁷⁰ Opća svrha izricanja, propisivanja ili primjene prekršajnopравниh sankcija propisanih Prekršajnim zakonom je poštivanje pravnog sustava od strane građana, odnosno smanjenje stope počinjenih prekršaja i kreiranje društva u kojem će se i počinitelji prekršaja ubuduće ponašati u skladu sa sustavom.⁷¹

U okviru zaštite od nasilja u obitelji djeluje povjerenstvo za praćenje i unaprjeđenje rada tijela kaznenog i prekršajnog postupka te izvršavanja sankcija vezanih za zaštitu od nasilja u obitelji. Povjerenstvo se osniva pri ministarstvu nadležnom za poslove pravosuđa. Sastoji se od jedanaest članova koji se biraju iz redova sudaca, državnih odvjetnika, odvjetnika, državnih službenika ministarstva nadležnog za unutarnje poslove, državnih službenika ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa, državnih službenika ministarstva nadležnog za poslove socijalne skrbi, državnih službenika ministarstva nadležnog za poslove zdravstva,

⁶⁵ ZZNO, čl. 12. st. 1.

⁶⁶ ZZNO, čl. 12. st. 2.

⁶⁷ ZZNO, čl. 12. st. 3.

⁶⁸ ZZNO, čl. 13.

⁶⁹ I. Radić, A. Radina: op.cit. str. 741 – 742.

⁷⁰ Prekršajni zakon, NN 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18, čl. 5. st. 2. (u daljnjem tekstu: Prekršajni zakon)

⁷¹ Prekršajni zakon, čl. 6.

državnih službenika ministarstva nadležnog za poslove obrazovanja te predstavnika civilnog društva. Prikupljanjem izvješća nadležnih tijela i razmatranjem dostavljenih izvješća Povjerenstvo izrađuje godišnje izvješće o primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji te daje prijedloge i mišljenja u vezi s tim zakonom, kao i u vezi s odredbama Kaznenog zakona koje se odnose na nasilje u obitelji.⁷² Sukladno izvješću o radu Povjerenstva iz 2019. godine predstavnica ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku obavijestila je Povjerenstvo da navedeno ministarstvo priprema projekt o suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji za koji će sredstva biti osigurana iz fondova Europske Unije te je pozvala članove Povjerenstva na predlaganje aktivnosti poput edukacija i kampanja koje bi bile uključene u projekt. Isto tako, vijest o proširenoj edukaciji o Istambulskoj konvenciji u okviru rada Ministarstva demografije, obitelji, mladih i socijalne politike, odnosno centara za socijalnu skrb, kao i izrada Pravilnika o načinu provedbe zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva u svrhu provedbe savjetovanja sa zainteresiranom javnošću te predstavljanje presjeka rada žalbenog suda i sudaca pripojenih drugim sudovima, a vezano za zabrinutost o hitnosti i kvaliteti rada na predmetima nasilja u obitelji korak su prema učinkovitijem sustavu zaštite. S obzirom da je nasilje jedno od temeljnih kršenja ljudskih prava ono predstavlja društveni problem te stoga zahtjeva odgovornu reakciju društva čiji cilj bi trebao biti rad na prevenciji, jačanju i unaprjeđenju međuresorne suradnje svih nadležnih tijela i organizacija civilnog društva koji postupaju u slučajevima nasilja u obitelji. Osim na razini organizacija, kontinuirano provođenje aktivnosti potrebno je i u okviru izobrazbe stručnjaka u području zaštite nasilja u obitelji kao i u senzibilizaciji javnosti za tu problematiku čime se postiže veća zainteresiranost koja rezultira zalaganjem za postojeći problem u društvu i osiguranjem svih zakonskih prava žrtvi nasilja zajamčenih pozitivnim propisima nacionalnog zakonodavstva.⁷³

Primjer iz sudske prakse koji se odnosi na počinjenje nasilja u obitelji s karakteristikama prekršaja je slijedeći:

„Sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji počinjen je prekršaj u okviru tjelesnog i psihičkog nasilja u obitelji u nazočnosti maloljetnog djeteta, koje je kod žrtve izazvalo strah i uznemirenost, a koje je kažnjivo sukladno članku Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

⁷² ZZNO, čl. 21.

⁷³ D. Bošnjaković. Izvješće o radu Povjerenstva za praćenje i unaprjeđenje rada tijela kaznenog i prekršajnog postupka i izvršavanja sankcija vezanih za zaštitu od nasilja u obitelji za 2019. godinu, Republika Hrvatska Ministarstvo pravosuđa, Zagreb, 29. lipnja 2020.

Oštećena je iskazom na sudu svjedočila kako ju je okrivljenik i prije braka fizički napadao nakon konzumiranja alkohola i droga, ali tada su njegova obećanja bila uvjerljiva stoga je nastavila graditi odnos s njim. Međutim, šest mjeseci nakon rođenja djeteta okrivljeni je ponovo fizički napao oštećenu nakon čega je ona prestala živjeti s njim. Tijekom dana 5. siječnja 2022. godine po njihovo dijete koje je čuvala baka došao je okrivljeni te ga odveo svojoj kući pod izgovorom da će dijete tog dana biti kod njega. Nakon što je istog dana došla po dijete oštećena je uzela djetetove stvari, ali naišla i na otpor okrivljenog kada je trebao pustiti dijete. U trenutcima kada je dijete pokušavala uzeti od okrivljenog, isti joj je prišao, obuhvatio svojim rukama njezino tijelo i snažno ju odgurnuo na kauč čvrsto ju držeći do mjere da je morala zapomagati i pokušati se oteti iz njegovog naručja. U tom trenutku oboje su pali na pod, kada je oštećenici u pokušaju da se istrgne iz okrivljenikovog naručja kapa pala na glavu, osjetila je slabost i izgubila dah. Na njezine zamolbe da ju pusti kako bi uhvatila zrak, okrivljeni ju je pustio, te je ona trčeći izašla iz stana. Ispred okrivljenikova stana nalazio se zaručnik njezine sestre kojeg je tada zamolila za pomoć da bi svoje dijete odvela kući, nakon čega su zajedno otišli u okrivljenikov stan. Okrivljeni je opet uzeo dijete, te su oštećena i zaručnik njezine sestre zajedno pokušali uzeti dijete iz njegova naručja. Ubrzo su isto i uspjeli, međutim tada je okrivljeni ponovo snažno uhvatio oštećenu nakon čega je ona pala na pod na koljena te je on u tom trenutku sa oba koljena nastavio pritiskati njezinu glavu u pod. Zaručnik njezine sestre tada je spustio dijete stavivši ga sebi iza leđa te suprotstavljajući se okrivljenom pomogao oštećenoj da ustane i zajedno su sa djetetom napustili stan. Na temelju počinjenog prekršaja okrivljeniku je izrečena kazna zatvora u trajanju od dvadeset i tri dana, kao i zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana u trajanju od šest mjeseci te ukoliko ne postupi u skladu sa izrečenom zaštitnom mjerom kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 3.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju od najmanje deset dana.“⁷⁴

U okviru dokaznog postupka za ovaj događaj pregledana je i materijalna dokumentacija koja je uključivala izvješće o uhićenju, zapisnik o ispitivanju prisutnosti alkohola u organizmu, medicinsku dokumentaciju za oštećenu te naredbu o određivanju mjere opreza. Iz medicinske dokumentacije oštećenoj je postavljena dijagnoza površinske ozljede ručnog zgloba i šake, površinske ozljede nosa i akutne reakcije na stres. Na zapešću lijeve ruke, lijevoj nadlaktici i lijevoj strani korijena nosa vidljive su površinske poderotine. Oštećena je bila vidno

⁷⁴ Pp-59/2022-8 (Prekršajni sud u Splitu, 11. siječnja 2022.), dostupno na: <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba80c9e4b4&q=prekr%C5%A1ajni+postupak> (pregledano: 25. rujna 2022.)

uznemirena i žalila se na pritisak u prsištu, nakon čega joj je pružena liječnička pomoć, te je dobila uputu da se u slučaju pogoršanja stanja obrati Hitnoj medicinskoj pomoći ili da dođe u najbližu hitnu službu.⁷⁵

4.1.1. Razgraničenje nasilja u obitelji kao prekršaja i kao kaznenog djela

Nasilje u obitelji u okviru zakonske regulative Republike Hrvatske normirano je dvostruko, kao prekršaj i kao kazneno djelo.⁷⁶ Upravo zbog upitno definirane granice kazneno je pravo doživjelo niz izmjena prilikom normiranja nasilja u obitelji. Kaznenim je zakonom propisano da tko teško krši propise o zaštiti od nasilja u obitelji i time kod člana obitelji ili neke druge bliske osobe izazove strah za njezinu sigurnost ili sigurnost njoj bliskih osoba te ako je dovede u ponižavajući položaj ili stanje dugotrajne patnje, a time nije počinjeno teže kazneno djelo kaznit će se kaznom zatvora od jedne do tri godine.⁷⁷ Sukladno presudama Vrhovnog suda Republike Hrvatske granica kaznenog djela i prekršaja određenog kao nasilje u obitelji očituje se u težini ugrožavanja zaštićenog dobra te je sud takvu činjenicu dužan ocijeniti u svakom pojedinom slučaju. Bitno je istaknuti kako su modaliteti počinjenja kaznenog djela nasilnog ponašanja u obitelji široko postavljeni, neodređeni, a samim time i nedovoljno jasni. Tako primjerice bitna razlika koja karakterizira kazneno djelo nasilja u obitelji smatra se dovodjenje u ponižavajući položaj žrtve, a vezuje se uz izivljavanje nad žrtvom, gubitak samopoštovanja i samopouzdanja kod žrtve, ostvarenje fizičke nadmoći nad žrtvom, nasilje u prisutnosti žrtve, pa i samo vrijeđanje. Ponižavajućim se smatra svako nasilno ponašanje dok izivljavanje, bezobzirno postupanje i ostali oblici nasilja samo predstavljaju kvalificirane elemente koji uključuju i druga kaznena djela osim nasilja u obitelji.⁷⁸

Razgraničenje nasilja u obitelji kao kaznenog djela i istog kao prekršaja bitno je zbog velike razlike u propisanoj kazni za navedena djela, obzirom da u oba slučaja postoji veliki utjecaj na život žrtve i počinitelja djela. Naime u slučaju prekršaja nasilja u obitelji može se propisati kazna zatvora u trajanju do devedeset dana⁷⁹, dok je kazna za počinjenje kaznenog djela

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ V. Grozdanić, M. Škorić, I. Vinja: Nasilje u obitelji u svjetlu promjena Kaznenog zakona, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 2010., str. 687.

⁷⁷ Kazneni zakon, Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, čl. 179.a (u daljnjem tekstu: Kazneni zakon)

⁷⁸ D. Martinjak, H. Filipović: Prekršajna ili kaznena odgovornost u slučaju nasilja u obitelji, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, 2019., str. 625 – 626.

⁷⁹ Prekršajni zakon, čl. 35. st. 2.

nasilja u obitelji kazna zatvora od jedne do tri godine, u slučaju da nije počinjeno teže kazneno djelo.⁸⁰

Nadalje, proučavanjem policijske prakse stvoren je okvir kriterija koji doprinose jasnijem razgraničenju nasilja u obitelji kao prekršaja u odnosu na kazneno djelo. Prvi kriterij koji se ističe je intenzitet nasilnog ponašanja u obitelji, a odnosi se na težinu i količinu primijenjenog nasilja te uključuje i dva pomoćna kriterija. Riječ je o primijenjenim sredstvima kojima se čini kažnjiva radnja i nastalim tjelesnim ozljedama, što uključuje ozbiljnost i težinu ozljede. Ključni čimbenik u razgraničenju kaznenog djela od prekršaja u počinjenju nasilja u obitelji je kontinuitet činjenja kaznenog djela koji u praksi uglavnom traje dugi niz godina prije nego žrtva prijavi nasilje. Razlog tomu je što počinitelj ima veliki utjecaj i autoritet nad žrtvom gdje dolazi do situacija kada počinitelj okrivljuje žrtvu za svoje nasilno ponašanje te kada uvidi da takvo ponašanje prolazi nekažnjeno i da žrtva ne traži pomoć institucija ono postaje uobičajeni obrazac ponašanja, a vremenom se intenzitet nasilja povećava. Kako bi se kontinuitet nasilja u obitelji utvrdio potrebno je obaviti razgovor sa žrtvom potičući na okolnosti prvog događaja koji se dogodio i kojeg se žrtva može sjetiti, zatim potrebno je potaknuti na karakteristične događaje za određeno vrijeme i mjesto ili posljedice nekih prethodnih događaja te je na kraju vrlo bitno utvrditi najteži, kao i posljednji događaj, koji u većini slučajeva predstavlja isti. Iznimno važnim prilikom poduzimanja mjera i radnji potrebnih da bi se razriješila kažnjiva radnja smatra se utvrđivanje konteksta i kronologije nasilja u obitelji, namjere počinitelja i posljedice za žrtvu, kao i prisutnost djece te ranije eventualne mjere nadležnih tijela. Primjenom navedenog pristupa fokus nije samo na konkretnom događaju, nego je orijentiran na utvrđivanje svih dostupnih činjenica vezanih za određenu obitelj kako bi se nejasnoće vezane uz kvalifikaciju kažnjive radnje nasilja u obitelji bitno smanjile.⁸¹

Isto tako, potrebno je primijetiti kako je puno veći broj nasilnog ponašanja u obitelji tretiran kao prekršaj, nego kao kazneno djelo. Tako je u 2019. godini broj počinjenih kaznenih djela na štetu bliskih osoba bio 1134, dok je prekršaj nasilja u obitelji počinilo 9626 osoba. Zatim u 2020. godini broj kaznenih djela na štetu bliskih osoba iznosio je 1578, a broj počinitelja prekršaja nasilja u obitelji bio je jednak 8539.⁸² Razlog ovako velikoj razlici u broju kaznenih

⁸⁰ Kazneni zakon, čl. 179.a

⁸¹ D. Martinjak, H. Filipović: op.cit. str. 638 – 639.

⁸² Izvješće Republike Hrvatske o provedbi Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Zagreb, 2022., str. 74.

djela i prekršaja nasilja u obitelji očituje se u stavu da su prekršajni postupci brži, jednostavniji i pružaju veću mogućnost osiguravanja efikasnije zaštite članova obitelji ugroženih i izloženih nasilju, obzirom da Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji predviđa niz zaštitnih mjera usmjerenih prema trenutačnom zaustavljanju nasilja i zaštiti žrtve.⁸³

4.2. Odredbe Kaznenog zakona koje se odnose na nasilje u obitelji

4.2.1. Kazneno djelo nasilja u obitelji

Kaznenim zakonom donesenim 2011. godine koji je stupio na snagu 1. siječnja 2013. ukinuto je kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji koje se od 1997. godine odnosilo na nasilje, zlostavljanje ili drsko ponašanje koje drugog člana obitelji dovodi u ponižavajući položaj. Kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji ukinuto je zbog neodređenosti zakonskih opisa i preklapanja s prekršajima protiv nasilja u obitelji, te je novom zakonskom regulativom raspoređeno na različita kaznena djela.⁸⁴ Novonastalom situacijom prouzrokovanom novom zakonskom regulativom i njezinom primjenom u praksi potaknuto je Ministarstvo pravosuđa da vrlo brzo nakon stupanja zakona na snagu, odnosno u rujnu 2013. godine okupi znanstvenike, suce, državne odvjetnike, odvjetnike, policijske djelatnike i predstavnike niza udruga kako bi razmotrili pitanje dodatnih zakonskih intervencija u pogledu inkriminiranja obiteljskog nasilja. Zaključak svih prisutnih bio je da je kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji obuhvaćeno u većini slučajeva drugim kaznenim djelima te se kao sporna istaknula jedino regulacija psihičkog nasilja.⁸⁵ Kako takvi oblici nasilja često za posljedicu imaju narušavanje zdravlja dugotrajnim, grubim, verbalnim nasiljem, što je ujedno obilježje i kaznenog djela tjelesne ozljede, zaključak je bio da je Kazneni zakon inkriminirao takve slučajeve ako bi prouzročili navedenu posljedicu. Obzirom da je prevladalo stajalište o nedovoljnoj regulaciji te odredbe, te da je inkriminiranje obiteljskog nasilja potrebno proširiti i na one slučajeve nasilja koji za posljedicu nemaju narušavanje zdravlja, ali je prouzročeno narušavanje psihičkog integriteta osobe, u lipnju 2014. godine izrađen je Nacrt Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona kojim se predlagalo uvođenje odredbe

⁸³ V. Grozdanić, M. Škorić, I. Vinja: op.cit. str. 690.

⁸⁴ M. Škorić, D. Rittossa: Nova kaznena djela nasilja u Kaznenom zakonu, Pregledni znanstveni rad, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), listopad 2015., str. 488.

⁸⁵ Ibidem, str. 489.

pod nazivom „Psihičko nasilje u obitelji“. Međutim, za vrijeme saborske rasprave prilikom razmatranja tog Prijedloga ponovno se nametnulo pitanje uvođenja nasilja u obitelji kao samostalnog kaznenog djela⁸⁶ te je krajnji rezultat bio usvajanje Konačnog prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, u kojem se odustalo od uvođenja kaznenog djela psihičkog nasilja u obitelji te je novelom iz 2015. godine u domaće kazneno zakonodavstvo ponovo uvedeno kazneno djelo nasilja u obitelji kao samostalno kazneno djelo u članak 179.a.⁸⁷

Kazneno djelo nasilja u obitelji predstavlja djelo *delictum proprium* jer počinitelj može biti samo član obitelji ili bliska osoba.⁸⁸ Članovi obitelji jesu bračni ili izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner, njihova zajednička djeca, te djeca svakoga od njih, zatim srodnik po krvi u ravnoj lozi, srodnik u pobočnoj lozi zaključno do trećeg stupnja, srodnici po tazbini do zaključno drugog stupnja, te posvojitelj i posvojenik⁸⁹, dok su bliske osobe članovi obitelji, bivši bračni ili izvanbračni drug, bivši životni partner ili neformalni životni partner, sadašnji ili bivši partner u intimnoj vezi, osobe koje imaju zajedničko dijete, te osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu.⁹⁰ Za postojanje kaznenog djela nasilja u obitelji nužno je da se pored kršenja propisa o zaštiti od nasilja u obitelji izazove kod člana obitelji ili bliske osobe strah za njezinu sigurnost ili sigurnost bliskih osoba te da ih se dovede u ponižavajući položaj⁹¹, što se uglavnom odnosi na izživljavanje nad žrtvom, gubitak samopoštovanja i samopouzdanja, fizičku nadmoć nad žrtvom, nasilje u prisutnosti djece, kao i samo vrijeđanje žrtve. Za razliku od dovođenja u ponižavajući položaj, izazivanje straha za sigurnost žrtve i njoj bliskih osoba nije bilo u okviru kaznenog djela dok se u sudskoj praksi često izazivanje osjećaja straha ističe kao posljedica različitih oblika nasilja kojima je žrtva bila izložena. Takva spoznaja nije neobična obzirom da se radnjama nasilja i zlostavljanja koje čine biće kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji teži izazivanju straha kod žrtve.⁹²

⁸⁶ Ibidem, str. 490.

⁸⁷ Ibidem, str. 491.

⁸⁸ Ibidem, str. 494.

⁸⁹ Kazneni zakon, čl. 87. st. 8.

⁹⁰ Kazneni zakon, čl. 87. st. 9.

⁹¹ M. Škorić, D. Rittossa: op.cit. str. 492.

⁹² M. Škorić, D. Rittossa: op.cit.str. 492 – 493.

U nastavku je prikazan primjer iz sudske prakse koji u sebi sadrži elemente kaznenog djela okarakteriziranog kao nasilje u obitelji:

„Okrivljenik je dana 9. travnja 2020. godine u vremenu od 14:00 sati u alkoholiziranom stanju popraćenom bolešću ovisnosti i poremećajem ličnosti s ciljem da obezvrijedi kao osobu svoju izvanbračnu suprugu bez razloga i povoda istu odgurnuo na krevet, otuđio joj zubnu protezu nasilnim putem, te gurajući joj u usta boce vina i piva, nazivajući ju pogrđnim imenima, povrijedio na taj način njezino dostojanstvo. U neubrojivom je stanju teško kršio propise o zaštiti od nasilja u obitelji čineći protupravno djelo zakonskih obilježja kaznenog djela protiv braka, obitelji i djece, odnosno nasilja u obitelji, obzirom da je svojim postupkom kod bliske osobe izazvao strah za njezinu sigurnost, dovodeći je u ponižavajući položaj. Temeljem Zakona o kaznenom postupku okrivljeniku je određeno psihijatrijsko liječenje na slobodi u trajanju od šest mjeseci, te ako nakon rješenja o upućivanju u psihijatrijsku ustanovu ne započne liječenje na slobodi prisilno će se smjestiti u psihijatrijsku ustanovu.“⁹³

Glava X. Kaznenog zakona odnosi se na kaznena djela protiv života i tijela u koje spadaju teško ubojstvo za koje je kazna zatvora najmanje deset godina ili dugotrajna kazna zatvora, zatim sakaćenje ženskih spolnih organa ukoliko je djelo počinjeno iz mržnje prema djetetu ili bliskoj osobi, tjelesna ozljeda, teška tjelesna ozljeda te osobito teška tjelesna ozljeda počinjena nad bliskom osobom kažnjiva kaznom zatvora. Kaznena djela protiv osobne slobode propisana su u Glavi XIII. Kaznenog zakona i odnose se na protupravno oduzimanje slobode i ograničenje kretanja, otmicu, prisilu, nametljivo ponašanje, a počinjeno je prema djetetu ili drugoj bliskoj osobi te na prijetnju bilo kakvim zlom koje bi žrtvu ustrašilo i uznemirilo a počinjeno je prema bliskoj osobi. Nadalje, osobito bitna podjela kaznenih djela koja se odnosi na najranjiviju skupinu društva u cjelini je podjela kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (Glava XVII.), gdje je propisana kazna zatvora kojom će se kazniti srodnik, očuh, maćeha ili izvanbračni drug, te životni partner ili neformalni životni partner roditelja koji s djetetom koje je navršilo petnaest godina izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju, ili ga navede na iste ili izjednačene radnje s drugim osobama ili nad samim sobom. Ako su kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta počinjena na način da je djetetu nanesena teška tjelesna ozljeda, narušen njegov tjelesni i emocionalni razvoj ili je nastupila posljedica trudnoće, a u djelu je sudjelovalo više

⁹³ 6 K-53/2021-23 (Općinski sud u Virovitici, 1. rujna 2021.), dostupno na: <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba80c8bb16&q=>, (pregledano 3.10.2022.)

počinitelja, ili je počinjeno nad posebno ranjivim djetetom, od bliske osobe ili osobe koja živi u zajedničkom kućanstvu, a počinjeno je na osobito okrutan ili ponižavajući način počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje pet godina. Iznimno, ako je istim djelom prouzročena smrt djeteta kazna zatvora može biti najmanje deset godina, pa sve do dugotrajne kazne zatvora. Kaznena djela protiv braka, obitelji i djece iz Glave XVIII. odnose se na kazneno djelo ostavljanja u teškom položaju bliske osobe koja se ne može skrbiti sama o sebi, zatim na povredu dužnosti uzdržavanja, posebno u slučajevima kada se ovo kazneno djelo odnosi na povredu dužnosti uzdržavanja djece ili osoba koje zbog starosti, bolesti, mentalnog ili tjelesnog oštećenja nisu sposobne za rad. Kaznom zatvora kaznit će se također napuštanje vlastitog djeteta, zatim povreda djetetove privatnosti i prava, rodoskrvnuće i svaki drugi oblik nasilja koje kod člana obitelji ili bliske osobe izazove strah za vlastitu sigurnost i sigurnost bliskih osoba, ili je dovede u ponižavajući položaj, te stanje dugotrajne patnje, a da pritom ne počini teško kazneno djelo.⁹⁴

Kazneni zakon za sva prethodno navedena kaznena djela propisuje kazne kao načine sankcioniranja istih, da bi se izrazila društvena osuda zbog počinjenog kaznenog djela, ojačalo povjerenje građana u pravni poredak utemeljen na vladavini prava, utjecalo na počinitelja i na druge da ne čine kaznena djela kroz jačanje svijesti o pogibeljnosti činjenja kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja, te omogućilo počinitelju ponovno uključivanje u društvo.⁹⁵ U kazne spadaju zatvor i dugotrajni zatvor, koje se mogu izreći samo kao glavne kazne, te novčana kazna koja može biti glavni i sporedni način sankcioniranja nekog kaznenog djela.⁹⁶ Kazna zatvora ne može biti kraća od tri mjeseca ni duža od dvadeset godina⁹⁷, osim u iznimnom slučaju kratkotrajne kazne zatvora u trajanju do šest mjeseci koju sud može izreći samo ako je za očekivati da se novčana kazna ili rad za opće dobro neće moći izvršiti, te ako se novčanom kaznom, radom za opće dobro ili uvjetnom osudom ne bi mogla postići svrha kažnjavanja.⁹⁸ Nadalje, kazna dugotrajnog zatvora ne može biti kraća od dvadeset i jedne godine, ni duža od četrdeset godina⁹⁹, osim za kaznena djela počinjena u stjecađu kada se izriče jedinstvena kazna dugotrajnog zatvora u trajanju od pedeset godina.¹⁰⁰ Novčana se kazna izriče u dnevnim iznosima te ne može biti manja od trideset, a veća od

⁹⁴ Kazneni zakon

⁹⁵ Kazneni zakon, čl. 41.

⁹⁶ Kazneni zakon, čl. 40.

⁹⁷ Kazneni zakon, čl. 44. st. 1.

⁹⁸ Kazneni zakon, čl. 45. st. 1.

⁹⁹ Kazneni zakon, čl. 46. st. 1.

¹⁰⁰ Kazneni zakon, čl. 46. st. 2.

tristo šezdeset dnevnih iznosa.¹⁰¹ Pri izboru vrste i mjere prethodno navedenih kazni, sud će polazeći od stupnja krivnje i svrhe kažnjavanja ocijeniti sve okolnosti, bilo olakotne bilo otegotne, a koje utječu da kazna po svojoj vrsti i mjeri bude lakša ili teža te će osobito utvrditi jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, pobude iz kojih je kazneno djelo počinjeno, stupanj povrede počiniteljevih dužnosti, način počinjenja i skrivljene učinke kaznenog djela, prijašnji počiniteljev život, njegove osobne i imovinske prilike, te njegovo ponašanje nakon počinjenog kaznenog djela, odnos prema žrtvi i trud da naknadi štetu.¹⁰²

Drugi dio sankcioniranja i prevencije kaznenih djela nasilja u obitelji čine sigurnosne mjere čija je svrha otklanjanje okolnosti koje omogućavaju ili poticajno djeluju na počinjenje novog kaznenog djela.¹⁰³ Sigurnosna mjera mora biti u razmjeru s težinom počinjenog kaznenog djela, ili onih kaznenih djela koja se mogu očekivati, kao i sa stupnjem počiniteljeve opasnosti.¹⁰⁴ U sigurnosne mjere spadaju obvezno psihijatrijsko liječenje, obvezno liječenje od ovisnosti, obvezan psihosocijalni tretman, zabrana obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom, zabrana približavanja, uznemiravanja, uhođenja, udaljenja iz zajedničkog kućanstva, zabrana pristupa internetu i zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora.¹⁰⁵ Sigurnosnu mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja sud će izreći počinitelju koji je počinio kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora od jedne godine ili više, ako je počinjeno u stanju bitno smanjene ubrojivosti, te postoji opasnost da bi ta osoba zbog duševnih smetnji zbog kojih je nastupila njezina bitno smanjena ubrojivost mogla u budućnosti počinuti teže kazneno djelo.¹⁰⁶ Nadalje, sigurnosnu mjeru obveznog liječenja od ovisnosti sud će izreći počinitelju koji je kazneno djelo počinio pod odlučujućim djelovanjem ovisnosti o alkoholu, drogi ili druge vrste ovisnosti ako postoji opasnost da će zbog te ovisnosti u budućnosti počinuti teže kazneno djelo¹⁰⁷, dok će obvezan psihosocijalni tretman sud izreći počinitelju koji je počinio kazneno djelo s obilježjem nasilja ako postoji opasnost da će počinuti isto ili slično djelo.¹⁰⁸ Kod sigurnosne mjere zabrane potpunog ili djelomičnog obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti sud će istu izreći počinitelju koji je kazneno djelo počinio u obavljanju dužnosti ili djelatnosti ako postoji opasnost da će

¹⁰¹ Kazneni zakon, čl. 42. st. 1.

¹⁰² Kazneni zakon, čl. 47.

¹⁰³ Kazneni zakon, čl. 66.

¹⁰⁴ Kazneni zakon, čl. 67.

¹⁰⁵ Kazneni zakon, čl. 65.

¹⁰⁶ Kazneni zakon, čl. 68. st. 1.

¹⁰⁷ Kazneni zakon, čl. 69. st. 1.

¹⁰⁸ Kazneni zakon, čl. 70. st. 1.

zlouporabom te dužnosti ili djelatnosti ponovno počiniti kazneno djelo.¹⁰⁹ Isto tako, sigurnosnu mjeru zabrane upravljanja motornim vozilom sud će izreći počinitelju kaznenog djela protiv sigurnosti prometa kad postoji opasnost da će upravljajući motornim vozilom ugroziti sigurnost prometa¹¹⁰, te će izreći sigurnosnu mjeru zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve, druge osobe ili grupe osoba, odnosno zabrane približavanja određenom mjestu kad postoji opasnost da bi počinitelj prema tim osobama ili na tim mjestima mogao ponovo počiniti kazneno djelo.¹¹¹ Udaljenje iz zajedničkog kućanstva sud će izreći počinitelju kaznenog djela nasilja prema osobi s kojom živi u zajedničkom kućanstvu ako postoji visok stupanj opasnosti da bi bez provođenja ove mjere počinitelj mogao ponovno počiniti nasilje prema članu zajedničkog kućanstva.¹¹² Sigurnosnu mjeru zabrane pristupa internetu sud će izreći počinitelju koji je kazneno djelo počinio putem interneta ako postoji opasnost da će zlouporabom interneta ponovno počiniti kazneno djelo¹¹³, te će mjeru zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora izreći počinitelju ako mu je izrečena kazna zatvora od pet ili više godina za namjerno kazneno djelo ili u trajanju od dvije ili više godina za namjerno kazneno djelo s obilježjem nasilja.¹¹⁴

U slijedećem dijelu rada prikazano je nekoliko primjera kaznenih djela iz sudske prakse koji se odnose na povredu najranjivijih članova obitelji, izuzev samog kaznenog djela nasilja u obitelji.

4.2.2. Kazneno djelo povrede djetetovih prava

Kazneno djelo koje se odnosi na povredu djetetovih prava može, sukladno Kaznenom zakonu, počiniti roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba koja zanemaruje svoje dužnosti podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta¹¹⁵, a što se očituje kroz zanemarivanje osnovnih potreba egzistencije djeteta poput zdravlja, stanovanja, prehrane, odijevanja, zatim propuštanje bitnih koraka i aktivnosti značajnih za djetetov razvoj i samim time ugrožavanje pravilnog odgoja djeteta, te zanemarivanje djetetova školovanja i svih drugih oblika obrazovanja putem kojih dijete razvija sposobnosti, stječe znanja i gradi svoju osobnost. Nadalje, isto tako kazneno

¹⁰⁹ Kazneni zakon, čl. 71. st. 1.

¹¹⁰ Kazneni zakon, čl. 72. st. 1.

¹¹¹ Kazneni zakon, čl. 73. st. 1.

¹¹² Kazneni zakon, čl. 74. st. 1.

¹¹³ Kazneni zakon, čl. 75. st. 1.

¹¹⁴ Kazneni zakon, čl. 76. st. 1.

¹¹⁵ Kazneni zakon, čl. 177. st. 1.

djelo povrede djetetovih prava čini i svaka osoba koja zlostavlja dijete ili ga prisili na pretjerani rad ili rad koji ne odgovara njegovoj životnoj dobi, poput prosjačenja ili bilo kojeg drugog ponašanja koje štetno djeluje na psihofizički razvoj djeteta.¹¹⁶

Primjer iz sudske prakse koji se odnosi na kazneno djelo povrede djetetovih prava:

„Podignutom optužnicom nastaje osnovana sumnja da je okrivljenik počinio kazneno djelo teškog ubojstva i kazneno djelo povrede djetetovih prava što proizlazi iz dokaza izvedenih tijekom provođenja istrage. Naime, okrivljenik se tereti da je svoju izvanbračnu suprugu koju je godinama unatrag fizički zlostavljao, usmrtio, i to u prisutnosti njihove maloljetne kćeri. Iz dokaza proizlazi da je okrivljeni tada bio pod utjecajem alkohola, te da je i prije žrtvu verbalno i fizički napadao, a okolnost da je kazneno djelo teškog ubojstva počinjeno u prisutnosti zajedničkog maloljetnog djeteta žrtve i okrivljenika, upućuje na izrazitu upornost, bešćutnost i visoki stupanj kriminalne volje okrivljenika. Kada se izneseni dokazi uzmu u obzir, proizlazi da je okrivljenik učestalo bio alkoholiziran i da je u tom stanju na članove obitelji vikao i nasilnički se ponašao. Prvostupanjski sud pravilno je zaključio da postoji opasnost da će on boravkom na slobodi ponoviti istovrsna kaznena djela protiv života i tijela na štetu neke druge osobe, odnosno da bi to mogao učiniti na štetu svoje djece. Stoga je protiv njega primjena mjere istražnog zatvora nužna zbog otklanjanja iteracijske opasnosti.“¹¹⁷

4.2.3. Kazneno djelo povrede dužnosti uzdržavanja

Uzdržavanje je dužnost i pravo roditelja i djece, bračnih i izvanbračnih drugova, srodnika u ravnoj lozi, te pastorka, maćehe i očuha propisano Obiteljskim zakonom.¹¹⁸ Sukladno načelu razmjernosti međusobnom se uzdržavanju pridonosi ovisno o mogućnostima uzdržavatelja i potrebama uzdržavane osobe.¹¹⁹ Za pravilan razvoj i odgoj djeteta vrlo je važno da ono ima

¹¹⁶ Kazneni zakon, čl. 177. st. 2.

¹¹⁷ VSRH, II Kž 228/2020-4 (1. lipnja 2020.)

¹¹⁸ Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19,47/20 čl. 281. (u daljnjem tekstu: Obiteljski zakon)

¹¹⁹ Obiteljski zakon, čl. 282.

barem minimum ekonomske osnove koja je za to potrebna.¹²⁰ Stoga regulirajući prava roditelja i djece zakonodavci su se još od ranijih vremena izjasnili kako uzdržavanje djece ima prednost pred uzdržavanjem bračnog ili izvanbračnog druga i roditelja te isto tako ostvaruju pravo na uzdržavanje od bake i djeda prije uzdržavanja od maćehe i očuha, dok s druge strane bračni i izvanbračni drugovi prethodno ostvaruju uzdržavanje međusobno, potom od srodnika, a baka i djed ostvaruju pravo uzdržavanja od punoljetne djece prije uzdržavanja od unučadi.¹²¹

Građanskopravna obveza uzdržavanja prerasta u kazneno djelo u slučaju kada počinitelj aktivnim postupanjem ili propuštanjem aktivnog djelovanja svjesno nastoji trajno ili privremeno onemogućiti ostvarivanje dužnog uzdržavanja. Krug počinitelja ovog kaznenog djela je prethodno određen, obzirom da ga mogu počiniti samo osobe koje su po zakonu dužne uzdržavati drugu osobu.¹²² Bilo da počinitelj postupa s izravnom ili neizravnom namjerom, riječ je o namjernom kaznenom djelu. Namjera počinjenja kaznenog djela zahtijeva svijest počinitelja o djelu, što znači da mora biti svjestan situacije, kao i vlastite mogućnosti činjenja ili nečinjenja neke radnje te mora htjeti ostvarenje bića kaznenog djela ili na njega barem pristati.¹²³

U slijedećem dijelu prikazan je primjer iz sudske prakse, a koji se odnosi na kazneno djelo povrede dužnosti uzdržavanja:

„Temeljem presude i ovršnog prijedloga Općinskog suda u Vinkovcima iz 2002. godine optuženik je obvezan uzdržavati svoje dvoje malodobne djece na način da mjesečno isplaćuje iznos od 600,00 kn za svakoga od njih, za razdoblje od 1998. godine pa sve dok za to postoje zakonski uvjeti. Na temelju provedenih dokaza za razdoblje od 3. prosinca 2002. do 10. kolovoza 2006. godine optuženik nije platio dužno uzdržavanje, te tijekom postupka nije dokazao suprotno. Sukladno iskazu svjedokinje kojoj je prvostupanjski sud osnovano poklonio vjeru, optuženik uz činjenicu da nije uplatio za određeno razdoblje obroke uzdržavanja za svoju djecu, također nije kontaktirao s njima i može se reći da ga djeca ne poznaju. U svoju obranu optuženik iznosi da je djeci davao novac osobno (100, 00 kn svakih 10 – 15 dana), te im kupovao čokolade i igračke, na temelju čega prvostupanjski sud izvodi zaključak da optuženik i da je činio sve navedene radnje ne bi bio oslobođen kaznene

¹²⁰ B. Moslavac: Prekid kontinuiteta radnje trajnog kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 58, 3/2021, str. 765.

¹²¹ Obiteljski zakon, čl. 283.

¹²² B. Moslavac: op.cit. str. 765.

¹²³ Ibidem, str. 766.

odgovornosti, iz razloga što to ne predstavlja uzdržavanje propisano Obiteljskim zakonom, koje mora biti redovito, na način, u iznosima i rokovima utvrđenima pravomoćnom i ovršnom presudom. Optuženik je proglašen krivim za kazneno djelo protiv braka, obitelji i djece, povrede dužnosti uzdržavanja, te mu je izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od jedne godine, na koju je primijenjena uvjetna osuda, iz kojeg se razloga kazna zatvora neće izvršiti ako optuženik u roku od tri godine ne počini novo kazneno djelo. Isto tako majci i zakonskoj zastupnici oštećene djece dosuđen je imovinskopravni zahtjev, kojeg je optuženik u iznosu od 54.000,00 kn dužan isplatiti u roku od jedne godine, te je dužan ubuduće uredno ispunjavati dužnost uzdržavanja.“¹²⁴

4.2.4. Kazneno djelo rodoskrvuća

Kazneno djelo rodoskrvuća predstavlja svaki spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju sa srodnikom u ravnoj lozi, bratom, sestrom, polubratom ili polusestrom, po krvi ili po posvojenju. Kažnjava se kaznom zatvora do jedne godine, osim u slučaju kada je osoba u vrijeme izvršenja kaznenog djela rodoskrvuća bila dijete, u tom slučaju se neće kazniti.¹²⁵ Kažnjavanje kaznenog djela rodoskrvuća opravdano je činom zaštite užeg dijela obitelji, zatim opasnim posljedicama za psihički razvoj osobe nad kojom je kazneno djelo izvršeno, te zaštitom zdravlja mogućeg potomstva.

U nastavku je prikazan primjer sudske prakse, a radi se o kaznenom djelu rodoskrvuća:

„Optuženik je proglašen krivim za kazneno djelo obljuje s djetetom zlouporabom svojstva roditelja, te za kazneno djelo rodoskrvuća, nakon što je u devetogodišnjem, dakle dugotrajnom periodu zloupotrebljavao svoj odnos oca vršeći kontinuirane obljuje nad svojom maloljetnom kćeri, koja je prilikom prve obljuje tek prošla deset godina života. S takvim ponašanjem je nastavio i nakon što je oštećena zatrudnjela, te izvršila artificijelni prekid trudnoće. Navedene radnje dovele su do teških poremećaja odnosa unutar obitelji, što je dovelo do pokušaja samoubojstva oštećene i na kraju do raspada same obitelji, zbog čega su najviše trpjeli nevini članovi obitelji, uz oštećenu i njezin brat. Obzirom da je za kazneno djelo rodoskrvuća zakonski maksimum predstavljala kazna zatvora od tri godine, po ocjeni Vrhovnog suda u navedenom slučaju smatrala se suviše strogom, stoga je optuženiku za to

¹²⁴ Kž-24/07-7 (Županijski sud u Vukovaru, 17. siječnja 2008.), dostupno na: <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba8056849e&q=>, (pregledano 3.10.2022.)

¹²⁵ Kazneni zakon, čl. 179.

*kazneno djelo izrečena kazna zatvora u trajanju od dvije godine i šest mjeseci, te je uzimajući u obzir kazneno djelo obljube djeteta zlouporabom svojstva roditelja optuženik osuđen na jedinstvenu kaznu u trajanju od pet godina i šest mjeseci.*¹²⁶

4.3. Odredbe Zakona o kaznenom postupku koje se odnose na nasilje u obitelji

Razumijevanje koncepta kaznenog djela od svojih je početaka uključivalo dvije strane, počinitelja i žrtvu, međutim stoljećima se teorija kaznenog prava razvijala bez obraćanja velike pozornosti na žrtvu kaznenog djela i njezina prava. Dugo je vremena središte vođenja kaznenog postupka i okupiranja kaznenopravnih misli bio upravo počinitelj, što se u novije vrijeme počelo postepeno mijenjati te sredinom 20. stoljeća dolazi do stvaranja aktivnije uloge žrtve na području kaznenog prava, kao i usmjeravanja fokusa kaznenopravnog cilja na zaštitu njezinih prava.¹²⁷ U Republici Hrvatskoj tek je Zakonom o kaznenom postupku iz 2008. godine promijenjen položaj žrtve kaznenog djela u postupku proširivanjem njezinih prava, te uvođenjem žrtve u kazneni postupak kao samostalnog subjekta diferenciranog od oštećenika. Ključnu ulogu odigrala je i Direktiva 2012/29/EU¹²⁸ o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela koja je izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku implementirana u hrvatsko zakonodavstvo.¹²⁹ Cilj Direktive je osiguranje postupanja sa žrtvama s dostojanstvom i poštovanjem, uz adekvatno prepoznavanje potreba ranjivih skupina poput djece i drugih žrtava nasilja teških oblika. Obzirom da su Direktivom određena minimalna prava, svaka država članica u okviru svoje provedbe Direktive ista prava može proširiti i podignuti na višu razinu kako bi pružila veći stupanj sigurnosti i zaštite žrtvama.¹³⁰ Učinkovita skrb o pravima žrtve u okviru kaznenog postupka očituje se putem prava pristupa službama za potporu, prava na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć, te potporu tijela, organizacija ili ustanova za pomoć, prava zaštite od zastrašivanja i odmazde, kao i zaštite dostojanstva tijekom ispitivanja kao svjedoka, zatim prava saslušanja bez neopravdane odgode i u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe

¹²⁶ VSRH, I Kž 84/1993-3 (Općinski sud u Rijeci, 18. ožujka 1993.)

¹²⁷ R. Bezić, P. Šprem, Zaštita žrtava u kaznenom postupku – praktična implementacija Direktive 2012/29/EU, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, 2020., str. 605.

¹²⁸ Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o utvrđivanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava kaznenih djela i zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/JHA, Dokument 32012L0029, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>

¹²⁹ Ibidem, str. 609.

¹³⁰ Ibidem, str. 610.

kaznenog postupka, prava na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje, prava na poduzimanje medicinskih zahvata u najmanjoj mogućoj mjeri ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka, prava podnošenja prijedloga za progon i privatnu tužbu, sudjelovanja u kaznenom postupku u ulozi oštećenika, te obavijesti o svakoj promjeni ili poduzetoj radnji u okviru postupka, bilo da se odnose na samu žrtvu ili na suprotnu stranu.¹³¹

Zakonom o kaznenom postupku iz 1997. godine¹³² po uzoru na francusko i talijansko pravo uveden je institut mjere opreza usmjerene na otklanjanje pritvorskih razloga, kao zamjena pritvoru.¹³³ Kada postoje okolnosti zbog kojih je moguće odrediti istražni zatvor, ili je isti već određen sud i državni odvjetnik će, ako se ista svrha može postići mjerom opreza, odrediti primjenu jedne ili više takvih mjera, uz upozorenje okrivljeniku da će se u slučaju nepridržavanja izrečene mjere ona zamijeniti istražnim zatvorom.¹³⁴ Izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku uslijedile su bitne promjene i na području reguliranja mjera opreza. Zakonom iz 1997. godine u slučaju nepridržavanja mjere opreza sudu je ostavljena mogućnost zamjene drugom mjerom opreza, težom mjerom ili pritvorom, dok se izmijenjenim odredbama Zakona iz 2008. godine u istom slučaju kao sankcija adekvatne zamjene predviđa isključivo istražni zatvor, obzirom da prijetnja istim doprinosi učinkovitijoj realizaciji same mjere te isto tako ima odvraćajući učinak.¹³⁵ Mjere opreza koje se mogu izreći su zabrana napuštanja boravišta, zabrana posjećivanja određenog mjesta ili područja, obveza redovitog javljanja određenoj osobi ili državnom tijelu, zabrana približavanja, uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom, zabrana obavljanja određene aktivnosti, privremeno oduzimanje putnih ili drugih isprava za prelazak državne granice, kao i dozvole za upravljanje motornim vozilom, zabrana uhođenja ili uznemiravanja žrtve ili druge osobe, udaljenje iz doma, te zabrana pristupa internetu.¹³⁶ Navedene mjere primjenjuju se na odnose s ukućanima unutar doma okrivljenika, ako je riječ o kaznenom djelu počinjenom na štetu neke od tih osoba.¹³⁷ Mogu biti naložene prije i tijekom kaznenog postupka. Prije podizanja optužnice mjere opreza određuje, produljuje i ukida rješenjem državni odvjetnik, a sudac istrage kada odlučuje o istražnom zatvoru, dok nakon podizanja

¹³¹ Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 80/22, čl. 43. st. 1. (u daljnjem tekstu: ZKP)

¹³² Zakon o kaznenom postupku, NN 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58702, 143/02, (62/03), 178/04, 115/06

¹³³ M. Pleić, T. Budimlić, Mjere opreza u kaznenom postupku – prijepori oko samostalne opstojnosti i trajanja te druga otvorena pitanja, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, 2021., str. 274.

¹³⁴ ZKP, čl. 98. st. 1.

¹³⁵ M. Pleić, T. Budimlić: op.cit. str. 274.

¹³⁶ ZKP, čl. 98. st. 2.

¹³⁷ ZKP, čl. 98. st. 3.

optužnice pa do pravomoćnosti, odnosno izvršnosti presude te mjere određuje, produljuje i ukida prvostupanjski sud.¹³⁸ Bitno je istaknuti da je sud prilikom određivanja istražnog zatvora ili prikladne mjere opreza ograničen načelom razmjernosti u okviru kojeg se od suda zahtijeva da po službenoj dužnosti pazi na primjenu mjera opreza uvijek kada postoji situacija u kojoj se svrha istražnog zatvora može postići blažom mjerom.¹³⁹

Prilikom provođenja kaznenog postupka da bi dali svoj iskaz na temelju opaženih okolnosti prilikom samog događaja zbog kojeg se postupak vodi pozivaju se svjedoci. Riječ je o osobama čija bi saznanja o samom kaznenom djelu, počinitelju ili nekim drugim važnim okolnostima utjecala na tijek samog kaznenog postupka. Svaka osoba pozvana kao svjedok dužna se odazvati pozivu te ukoliko drugačije nije propisano Zakonom o kaznenom postupku dužna je i svjedočiti.¹⁴⁰ Nastavno na prethodno navedeno istim zakonom propisano je da su obveze svjedočenja oslobođeni osoba s kojom je okrivljenik u braku ili živi u izvanbračnoj zajednici, njegovi srodnici u ravnoj lozi do trećeg stupnja, te srodnici po tazbini do drugog stupnja, posvojenik i posvojitelj, zatim javni bilježnici i porezni savjetnici u okviru zakonske obveze čuvanja tajne, odvjetnici, liječnici, zubari, psiholozi, probacijski službenici i socijalni radnici u okviru onoga što su saznali prilikom obavljanja svog zanimanja, novinari i urednici u sredstvima javnog priopćavanja o izvorima obavijesti i podacima za koje su saznali u obavljanju svog zanimanja i koji su uporabljeni prilikom uređivanja sredstava javnog priopćavanja, te osoba na koju je prenesena imovinska korist.¹⁴¹ Međutim, primjena ove odredbe u praksi predstavlja izrazito velik problem, posebno ako se radi o osobama koje su pretrpjele nasilje u obitelji ili druge oblike zlostavljanja koje na žrtve ostavljaju duboke posljedice. Tako žrtve odbijaju svjedočiti jer su primjerice ekonomski ovisne o partneru ili iz nekih drugih razloga nastavljaju vezu s partnerom, zatim ako je riječ o starijim i nemoćnim osobama ili djeci, oni u takvom okruženju ostaju zbog nedovoljnih mogućnosti za osamostaljenjem i opstojanjem. Pri prvom ispitivanju pred policijom žrtve uglavnom žele govoriti o pretrpljenom nasilju i događaju koji je bio prekretnica za prijavu kaznenog djela, međutim u kaznenom postupku često ne žele iskazivati te se taj problem pokušava riješiti provođenjem dokaznog ročišta gdje se već pri prvom ispitivanju žrtva ispituje pred sućem istrage gdje ju on upozorava na pravo oslobođenja od svjedočenja te se takav iskaz ukoliko ga žrtva odluči promijeniti tijekom postupka može upotrijebiti kao dokaz. Mišljenja su kako

¹³⁸ ZKP, čl. 98. st. 5.

¹³⁹ M. Pleić, T. Budimlić: op.cit. str. 285.

¹⁴⁰ ZKP, čl. 283.

¹⁴¹ ZKP, čl. 285. st. 1.

bi postupak u takvim predmetima trebao biti žuran, ali takva zakonska obveza ne postoji. Trajanje postupka je vrlo često na štetu žrtve i njezinih prava, s obzirom da je vrlo teško postaviti granicu odnosa osoba koje sudjeluju u postupku, stoga sudovi koriste mogućnost izricanja mjere opreza prije ili tijekom kaznenog postupka te se na taj način nastoji zaštititi žrtva.¹⁴² Kada se postupak vodi nad maloljetnom žrtvom njezina prava su u kaznenom postupku vrlo dobro zaštićena te u takvom slučaju niti jedna osoba nema mogućnost odbiti svjedočenje, jer je djelo počinjeno na štetu maloljetnika čiji se život, integritet i zdravlje osobito štite.¹⁴³

Svjedok može biti i dijete u dobi u kojoj je sposoban percipirati, zapamtiti i iskazati. Psiholozi i psihijatri se slažu da su djeca u dobi od tri – četiri godine sposobna iskazivati o nečem što su proživjela. Zakon o kaznenom postupku upotrebljava pojmove maloljetnika i djeteta, gdje se pojam maloljetnika odnosi na osobu koja nije navršila osamnaest godina života, dok se pojam djeteta odnosi na osobe do četrnaest godina života.¹⁴⁴ Pozivanje maloljetne osobe obavlja se preko njezinih roditelja ili skrbnika.¹⁴⁵ Pri ispitivanju maloljetne osobe, posebno ako je ista oštećena kaznenim djelom, postupit će se obzirno imajući u vidu njegovu dob, značajke ličnosti, obrazovanje i prilike u kojima živi, da ispitivanje ne bi utjecalo na psihičko stanje, odgoj i razvoj maloljetnika. Iz istog razloga maloljetne osobe ne bi trebale slušati kaznene rasprave, odnosno zadržati će se u sudnici samo onoliko koliko je to nužno te će biti udaljene sa zasjedanja.¹⁴⁶ Najbolji interes za dijete koje se ispituje kao svjedok u kaznenom postupku postiže se postupajući s djetetom dostojanstveno i sa suosjećanjem, pružajući opću zaštitu od bilo kojeg oblika diskriminacije, informirajući dijete o dostupnoj pomoći, potičući na izražavanje njegovog mišljenja i briga tijekom postupka, pružajući potporu tijekom sudjelovanja u postupku, poštujući privatnost djeteta, osiguravajući zaštitu od patnje i sigurnost tijekom postupka, kao i odštetu te pružajući pravo na posebne preventivne mjere.¹⁴⁷ Kada se kao svjedok ispituje dijete oštećeno kaznenim djelom ispitivanje će se provoditi uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe, putem video ili audio snimke ako to nije protivno interesima postupka ili djeteta, bez nazočnosti suca i stranaka, tako da mu stranke mogu postavljati pitanja uz prethodno odobrenje istražnog

¹⁴² S. Dimitrijević, D. Janeš, M. Miljuš: op.cit. str. 115.

¹⁴³ Ibidem, str. 116.

¹⁴⁴ L. Peto – Kujundžić: Dijete kao svjedok, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 2004., str. 112.

¹⁴⁵ ZKP čl. 287. st. 2.

¹⁴⁶ L. Peto – Kujundžić: op.cit.str. 113.

¹⁴⁷ Ured UNICEF – a za Hrvatsku, Priručnik za stručnjake i donositelje odluka o pravosudnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela, Serija priručnika iz kaznenog prava, Zagreb, 2014.

suca, a putem psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe.¹⁴⁸ Uvođenjem tehnike i stručnih osoba teži se podizanju pristupa djetetu prilikom postupka na višu razinu, odnosno postupak prema djeci trebao bi biti bolji tako da se djeca ne boje ispitivanja, da mogu jednostavnije govoriti, da se osjećaju zaštićeno i da su slobodna i otvorena prilikom iskazivanja.¹⁴⁹ Isto tako, dijete koje s obzirom na dob i duševnu razvijenost nije sposobno shvatiti značenje prava da ne mora svjedočiti ne može se ispitati kao svjedok, ali se saznanja dobivena od njega putem stručnih osoba, rodbine ili drugih osoba koje su s njim bile u kontaktu mogu iskoristiti kao dokaz u postupku.¹⁵⁰

Jedno od temeljnih prava osobe oštećene počinjenim kaznenim djelom jest njezino pravo na naknadu štete koja je kaznenim djelom prouzročena. Pravo oštećenika na naknadu štete od počinitelja kaznenog djela omogućuje mu se između ostalog institutom imovinskopravnog zahtjeva, obzirom da takav zahtjev omogućuje oštećeniku da svoju građanskopravnu tražbinu, koja se temelji na činjenici da je na njegovu štetu počinjeno kazneno djelo, ostvari u okviru kaznenog postupka protiv okrivljenika.¹⁵¹ Institut imovinskopravnog zahtjeva reguliran je odredbama Zakona o kaznenom postupku. Propisano je da će se o istom raspraviti na prijedlog oštećenika u kaznenom postupku, ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak.¹⁵² Prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku podnosi se tijelu kojem se podnosi kaznena prijava ili sudu koji vodi postupak te se prijedlog može podnijeti najkasnije do završetka dokaznog postupka pred prvostupanjskim sudom. Osoba koja podnosi prijedlog i koja je za tu radnju ovlaštena dužna je određeno naznačiti svoj zahtjev, kao i podnijeti dokaze na kojima temelji svoja potraživanja.¹⁵³ Isto tako osoba može odustati od prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku do završetka dokaznog postupka te svoje potraživanje ostvarivati u parnici, ali u slučaju odustajanja osoba više nije u mogućnosti takav prijedlog ponovo podnijeti. Postoji slučaj kada imovinskopravni zahtjev nakon podnošenja prijedloga, a prije završetka dokaznog postupka pravilima imovinskog prava prelazi na drugu osobu. U takvom slučaju toj će se osobi uputiti upit da se očituje ostaje li pri prijedlogu, te ako se uredno pozvani ne odazove, smatrat će se da je odustao od postavljenog prijedloga.¹⁵⁴ O imovinskopravnom zahtjevu odlučuje sud, stoga u

¹⁴⁸ ZKP, čl. 292. st. 1.

¹⁴⁹ L. Peto – Kujundžić: op.cit. str. 114.

¹⁵⁰ ZKP, čl. 285. st. 4.

¹⁵¹ I. Grubišić, Imovinskopravni zahtjev prema okrivljeniku odgovornoj osobi kada je kaznenim djelom pribavio imovinsku korist za pravnu osobu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2014., str. 741.

¹⁵² ZKP, čl. 153. st. 1.

¹⁵³ ZKP, čl. 155.

¹⁵⁴ ZKP, čl. 156.

presudi u kojoj okrivljenika proglašava krivim može oštećeniku dosuditi imovinskopravni zahtjev u cijelosti ili djelomično, u kojem slučaju će ga za ostatak uputiti u parnicu. Ako se podacima iz kaznenog postupka ne dobije pouzdana osnova ni za potpuno ni za djelomično dosuđivanje imovinskopravnog zahtjeva, sud će oštećenika s imovinskopravnim zahtjevom uputiti u parnicu, te će isto odlučiti i u slučaju presude kojom se okrivljenik oslobađa optužbe, kojom se optužba odbija ili kad se rješenjem obustavi kazneni postupak. U slučaju nenadležnosti suda, uputiti će oštećenika da zahtjev podnese u kaznenom postupku koji pokreće ili nastavlja drugi, u tom slučaju nadležni sud.¹⁵⁵ U kaznenom postupku na prijedlog ovlaštene osobe mogu se prema odredbama koje vrijede za ovršni postupak odrediti privremene mjere osiguranja imovinskopravnog zahtjeva.¹⁵⁶ Nadalje, stvari koje se upotrebljavaju za utvrđivanje činjenica u postupku oduzet će se privremeno i po završetku postupka vratiti vlasniku, osim u slučaju ako je takva stvar prijeko potrebna vlasniku, u tom slučaju vratiti će se vlasniku i prije završetka postupka uz obvezu da se na zahtjev ista donese. One stvari koje ne služe za utvrđivanje činjenica u kaznenom postupku, predat će se osobi od koje su oduzete, a kojoj nedvojbeno pripadaju, i prije završetka samog postupka.¹⁵⁷

¹⁵⁵ ZKP, čl. 158.

¹⁵⁶ ZKP, čl. 160. st. 1.

¹⁵⁷ ZKP, čl. 161.

4.4. Odredbe Zakona o obveznim odnosima koje se odnose na nasilje u obitelji

Zakon o obveznim odnosima omogućuje svakom pravnom subjektu, pa samim time i žrtvi nasilja u obitelji kao fizičkoj osobi pravo na naknadu štete prouzročenu počinjenim kaznenim djelom, bilo da se radi o šteti materijalne ili nematerijalne naravi. Konkretno žrtve nasilja u obitelji bivaju pogođene štetom nematerijalne naravi koja se očituje kroz povredu prava osobnosti.¹⁵⁸ Svaka fizička osoba ima pravo na zaštitu svojih prava osobnosti pod kojima se podrazumijevaju pravo na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu, te sva druga prava koja karakteriziraju i određuju osobu kao takvu.¹⁵⁹ Isto tako, svatko tko smatra da mu se određenom radnjom povrjeđuje pravo osobnosti ima pravo od suda ili drugog nadležnog tijela zahtijevati da naredi prestanak radnje kojom se povreda prava vrši.¹⁶⁰

U slučaju povrede prava osobnosti sud će dosuditi pravičnu novčanu naknadu, ukoliko smatra da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, nezavisno od postojanja i naknade imovinske štete. Kod odlučivanja o visini pravične novčane naknade sud vodi računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizičkih i duševnih boli i straha, kao i cilju kojem ta naknada služi, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom naravi i duševnom svrhom.¹⁶¹

U slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta neke osobe pravo na pravičnu naknadu neimovinske štete ostvaruju članovi uže obitelji te osobe, odnosno bračni drug, djeca ili roditelji, dok se takva naknada može dosuditi i braći i sestrama, djedovima i bakama te unučadi ili izvanbračnom drugu ako je između njih postojala trajnija zajednica života. Pravo na pravičnu novčanu naknadu imaju i roditelji u slučaju gubitka začetog, a nerođenog djeteta¹⁶², te osoba kojoj je prijevarom, prisilom ili zlouporabom nekog odnosa podređenosti ili zavisnosti od nasilnika počinjeno kazneno djelo protiv spolne slobode i ćudoređa.¹⁶³

¹⁵⁸ Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, čl. 1046. (u daljnjem tekstu: ZOO)

¹⁵⁹ ZOO, čl. 19.

¹⁶⁰ ZOO, čl. 1048.

¹⁶¹ ZOO, čl. 1100. st. 1. i 2.

¹⁶² ZOO, čl. 1101.

¹⁶³ ZOO, čl. 1102.

Obveza za pravičnu novčanu naknadu dospijeva na dan pisanog zahtjeva ili podnošenja tužbe, osim ako je sama šteta nastala nakon toga.¹⁶⁴ Isto tako, sud na zahtjev oštećenika može dosuditi pravičnu novčanu naknadu za buduću neimovinsku štetu ako je izvjesno da će ona trajati i u budućnosti.¹⁶⁵ Kod nasljeđivanja pravične novčane naknade za neimovinsku štetu bitno je istaknuti da se tražbina može naslijediti samo ako je oštećenik podnio pisani zahtjev ili tužbu, te uz iste pretpostavke ta tražbina može biti predmet ustupa, prijeboja ili ovrhe.¹⁶⁶

¹⁶⁴ ZOO, čl. 1103.

¹⁶⁵ ZOO, čl. 1104.

¹⁶⁶ ZOO, čl. 1105.

5. ZAKLJUČAK

S obzirom na količinu medijske pozornosti usmjerene ka raznim oblicima nasilja, posebno onog koje se odvija unutar obiteljske zajednice, i dalje je riječ o vrlo aktualnoj temi u okviru koje se na svim razinama pokušavaju uspostaviti standardi s ciljem suzbijanja postojećeg problema. Implementiranjem odredbi akata Europske Unije na području zakonodavstva Republike Hrvatske dogodile su se određene promjene koje su od velikog značaja za žrtve nasilja u obitelji. Veći opus kaznenih djela, sankcije na višoj razini te stvaranje brojnih udruga i nevladinih organizacija za pružanje potpore i zaštite žrtvama novine su koje je hrvatsko zakonodavstvo vremenom uvodilo u postojeći sustav. Međutim, brojne situacije još uvijek zahtijevaju mnogo truda i napornog rada da bi rezultirale pravno i moralno zadovoljavajućim ishodom. Mnogo je prostora za napredak na tom području, stoga se može istaknuti koliko je važno cijeli postupak umjesto na počinitelja, usmjeriti na žrtvu i njezinu zaštitu osiguravajući joj potrebnu socijalnu podršku i financijsku pomoć te smještaj, dok bi posebna pozornost trebala biti usmjerena na prevenciju i unaprjeđenje zaštite djece, a po potrebi i osiguravanje mjera rehabilitacije za djecu koja su nasilje pretrpjela da bi se nastale posljedice u potpunosti ili u što većoj mjeri otklonile. Veliki naglasak je na prevenciji i djelovanju prije nego se nasilje dogodi. Kazniti počinitelja je vrlo bitna stavka u cijelom procesu borbe protiv obiteljskog nasilja, međutim sprječavanje čina nasilja i samim time izbjegavanje vrlo teške, okrutne i neugodne situacije za osobu koja bi to nasilje proživjela nema cijenu. Nedostatke pravne zaštite potrebno je nadomjestiti učinkovitom edukacijom i promicanjem prethodno navedenih stavova i koraka u javnosti da bi se probudila svijest i empatija kod ljudi. Isto tako, odgojne mjere i obrazovanje djece trebale bi se kretati u smjeru stjecanja uvida u važnost prepoznavanja žrtvi nasilja u obitelji te pružanja primjerene pomoći. Korak ka boljem djelovanju na svim navedenim područjima imao bi veliki značaj za borbu protiv nasilja u obitelji, što je prije svega temelj djelotvornijoj pravnoj, ali i svim drugim oblicima zaštite.

6. LITERATURA

ČLANCI

1. Bezić R., Šprem P., Zaštita žrtava u kaznenom postupku – praktična implementacija Direktive 2021/29/EU, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, 2020., str. 603 – 635.
2. Dimitrijević S., Janeš D., Miljuš M., Pravna regulativa obiteljskog nasilja i neosjetljivost institucija prema ženama žrtvama nasilja, Stručni rad, Pravnik, časopis za pravna i društvena pitanja, 2016., str. 95 – 122.
3. Grozdanić V., Škorić M., Vinja I., Nasilje u obitelji u svjetlu promjena Kaznenog zakona, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), 2010., str. 669 – 698.
4. Grubišić I., Imovinskopravni zahtjev prema okrivljeniku odgovornoj osobi kada je kaznenim djelom pribavio imovinsku korist za pravnu osobu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2014., str. 741 – 760.
5. Kocijan – Hercigonja D., Hercigonja – Novković V., Djeca, mladi i nasilje u obitelji, Zaštita zdravlja adolescenata – I. dio, MEDICUS, 2009., str. 181 – 184.
6. Mamula M., Dijan Plašč I., Tipična žrtva obiteljskog nasilja u RH – sociodemografski profil, Izvorni znanstveni rad, 2014., str. 111 – 128.
7. Martinjak D., Filipović H., Prekršajna ili kaznena odgovornost u slučaju nasilja u obitelji, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, 2019., str. 621 – 653.
8. Moslavac B., Prekid kontinuiteta radnje trajnog kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 58, 3/2021, str. 763 – 783.
9. Peto – Kujundžić L., Dijete kao svjedok, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 2004, str. 111 – 118.
10. Pleić M., Budimlić T., Mjere opreza u kaznenom postupku – prijepori oko samostalne opstojnosti i trajanja te druga otvorena pitanja, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, 2021., str. 271 – 301.
11. Radić I., Radina A., Zaštita od nasilja u obitelji: obiteljskopravni, prekršajnopravni i kaznenopravni aspekt, Zbornik radova Pravnog Fakulteta u Splitu, 2014., str. 724 – 754.

12. Škorić M., Rittossa D., Nova kaznena djela nasilja u Kaznenom zakonu, Pregledni znanstveni rad, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), listopad 2015., str. 483 – 521.

KONVENCIJE, ZAKONI, IZVJEŠĆA I DIREKTIVE

1. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o utvrđivanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava kaznenih djela i zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/JHA, Dokument 32012L0029
2. Bošnjaković D., Izvješće o radu Povjerenstva za praćenje i unaprjeđenje rada tijela kaznenog i prekršajnog postupka i izvršavanja sankcija vezanih za zaštitu od nasilja u obitelji za 2019. godinu, Republika Hrvatska Ministarstvo pravosuđa, Zagreb, 29. lipnja 2020.
3. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, te protokola br. 1, protokola br. 4, protokola br. 6 i protokola br. 7, uz tu konvenciju, Narodne novine 6/1999 – 142
4. Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i pojašnjavajuće izvješće, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Biblioteka Ona, Zagreb, 2014.
5. Izvješće Republike Hrvatske o provedbi Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Zagreb, 2022.
6. Priručnik za stručnjake i donositelje odluka o pravosudnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela, Ured UNICEF – a za Hrvatsku; Serija priručnika iz kaznenog prava, Zagreb, 2014.
7. UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena i zaključni komentari UN Odbora za uklanjanje diskriminacije žena na Drugo i treće izvješće Republike Hrvatske prema članku 18. Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Biblioteka Ona, Zagreb, 2006.
8. Kazneni zakon NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21
9. Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20
10. Prekršajni zakon, NN 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18
11. Zakon o kaznenom postupku, NN 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58702, 143/02, (62/03), 178/04, 115/06

12. Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 80/22
13. Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21
14. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17, 126/19, 84/21

INTERNETSKE STRANICE

Ujedinjeni Narodi, <https://www.un.org/en/about-us>

<https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw>

Unicef Hrvatska, <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta>

Vijeće Europe, <https://www.coe.int/en/web/portal>

<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=210>

Eur Lex: Pravo EU – a, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>

Sudska praksa – portal sudske prakse,

<https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba80c8bb16&q=>

Sudska praksa – portal sudske prakse,

<https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba8056849e&q=>

SUDSKA PRAKSA

VS RH, 33. Pp-59/2022-8 (11. siječnja 2022.)

VS RH, 6 K-53/2021-23 (1. rujna 2021.)

VS RH, II Kž 228/2020-4 (1. lipnja 2020.)

VS RH, Kž-24/07-7 (17. siječnja 2008.)

VS RH, I Kž 84/1993-3 (18. ožujka 1993.)

7. SAŽETAK

SAŽETAK

PRAVNI ASPEKTI NASILJA U OBITELJI

Nasilje u obitelji izazov je zaštite ljudskih prava koji ostavlja duboke posljedice na samu žrtvu takvog čina, ali i na obiteljsku zajednicu u cijelosti, bilo da se radi o partnerima, djeci, starijim osobama ili rodbini. Pravni aspekti nasilja u obitelji temelj su reguliranja fenomena obiteljskog nasilja na međunarodnom i nacionalnom području. Konvencije Vijeća Europe i Ujedinjenih naroda pravni su okvir zaštite žrtava nasilja i djeluju na međunarodnoj razini, dok na nacionalnom planu Republike Hrvatske postoji niz zakona i velika riznica primjera sudske prakse Vrhovnog suda na koje se oslanja hrvatsko zakonodavstvo prilikom borbe protiv nasilnog ponašanja u obitelji. U slijedećim poglavljima rada izložene su najbitnije karakteristike samog pojma nasilja u obitelji, zatim koncepti i temeljna svrha postojećih konvencija i zakona za zaštitu nasilja u obitelji, te je prikazano nekoliko primjera sudskih odluka iz sudske prakse Vrhovnog suda da bi se stekao uvid u razloge kreiranja pravnih izvora koji osuđuju svaki čin nasilja, a žrtvi pokušavaju pružiti što učinkovitiju zaštitu.

Ključne riječi: nasilje u obitelji, pravni aspekti nasilja u obitelji, Konvencije Vijeća Europe i Ujedinjenih naroda, sudska praksa Vrhovnog suda, zaštita od nasilja u obitelji

ABSTRACT

LEGAL ASPECTS OF DOMESTIC VIOLENCE

Violence in the family is a challenge to the protection of human rights, which has profound consequences for the victim of such an act, but also for the family as a whole, whether it is partners, children, the elderly or relatives. The legal aspects of domestic violence are the basis for regulating the phenomenon of domestic violence at the international and national level. The conventions of the Council of Europe and the United Nations are the legal framework for the protection of victims of violence and operate at the international level, while on the national level of the Republic of Croatia there are a number of laws and a large treasury of examples of judicial practice of the Supreme Court on which Croatian legislation relies when fighting violent behavior in the family. In the following chapters of the work, the most important characteristics of the concept of domestic violence are presented, then the concepts and basic purpose of the existing conventions and laws for the protection of domestic violence, and several examples of court decisions from the judicial practice of the Supreme Court are presented in order to gain insight into the reasons for the creation of legal sources that condemn every act of violence, and try to provide the victim with the most effective protection possible.

Keywords: domestic violence, legal aspects of domestic violence, Conventions of the Council of Europe and the United Nations, case law of the Supreme Court, protection from domestic violence

8. ŽIVOTOPIS

Osobne informacije

Ime i prezime: Andrea Vukman

Adresa: Hrvace 419A, 21233 Hrvace, Hrvatska

Mail adresa: avukman49@gmail.com

Datum rođenja: 27.01.1999.

Obrazovanje i osposobljavanje

2020. – 2022. Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti, Diplomski studij, Modul Forenzika i nacionalna sigurnost

2017. – 2020. Sveučilište u Splitu, Pravni fakultet Split, Stručni upravni studij

2013. – 2017. Opća gimnazija Dinka Šimunovića Sinj

2005. – 2013. Osnovna škola Dinka Šimunovića Hrvace

Ostale informacije

Engleski jezik – iskusni korisnik

Talijanski jezik – temeljni korisnik

Poznavanje osnovnog rada na računalu

Poznavanje rada u MS Office paketu

9. IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

Sveučilišni odjel za forenzične znanosti

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, _____ Andrea Vukman _____, izjavljujem da je moj diplomski rad (zaokružite odgovarajuće) pod naslovom _____ Pravni aspekti nasilja u obitelji _____ rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Nijedan dio ovoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan bez citiranja i ne krši ičija autorska prava.

Izjavljujem da nijedan dio ovoga rada nije iskorišten u ijednom drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Split, 14. rujna 2022. godine

Potpis studenta/studentice: Andrea Vukman